

UDK: 314.74(6:4-67 EU)"18/19"

Izvorni znanstveni rad

Priljeno: 04. 09. 2007.

Prihvaeno: 10. 05. 2008.

Janez PIRC

*Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana**pirc.janez@gmail.com*

Zgodovinsko-geografske dinamike migracij v smeri Afrika – EU

POVZETEK

Prispevek na strnjen način analizira najpomembnejše dejavnike, ki so skozi zgodovinski razvoj prispevali k prepletu afriškega in evropskega migracijskega sistema oziroma k večanju migracijskih tokov med tema prostoroma. Oris zgodovine se začne ob koncu 19. stoletja, ko so se intenzivirali politični oziroma kolonialni odnosi med evropskim in afriškim prostorom. Medtem ko je v prvi polovici preteklega stoletja beleženo počasno večanje števila afriške migracijske populacije skoraj izključno samo v najbolj vplivnih kolonialnih evropskih centrih, pa se bistvene spremembe v razvoju migracij na omenjeni relaciji začnejo dogajati od leta 1960 dalje, z intenzivnim osamosvajanjem afriških držav. V najnovejši zgodovini pa je pomembna prelomnica okoli leta 1990, ko je prišlo do velikih družbeno-političnih sprememb tako v evropskem kot afriškem prostoru. Vzroki za tovrstne migracije so bili vedno zelo kompleksni in rezultat procesov in dejavnikov na obeh straneh. Kljub različnim ukrepom za omejitev imigracij iz držav izven območja Evropske gospodarske skupnosti od zgodnjih sedemdesetih let 20. stoletja naprej pa se je izkazalo, da pravih učinkov ni bilo oziroma nasprotno, nekatere restrikcije so celo spodbudile rast določenih vrst migracij z afriškega kontinenta. Kljub temu, da je v kvantitativnem oziru glavnina afriških migrantov oziroma tujih državljanov še vedno zgoščena v bivših kolonialnih jedrih, pa usmerjenost množičnih migracij iz Afrike že dlje časa ni njihova ekskluzivna domena.

KLJUČNE BESEDE: migracija, Afrika, EU, zgodovina, geografija, migracijski dejavniki

Uvod

Imigracije z afriške celine v Evropo oziroma proti prostoru današnje Evropske unije (EU) tudi po nekaj desetletjih vedno večje intenzivnosti procesa še vedno ostajajo relativno slabo sistematično raziskane s strani stroke, v širši javnosti pa o njih še naprej prevladujejo stereotipi in pristranska poenostavljanja. Pomanjkanje temeljitega raziskovanja priseljevanj iz neevropskih držav, zlasti afriških, je izrazito zlasti v novih članih EU, saj le-te v novejši zgodovini zaradi prepovedi oziroma omejitev nasploh niso bile deležne obsežnih mednarodnih imigracij. Poleg tega pa je podoben položaj prisoten tudi na območju »stare« EU na ravni primerjalnih makroanalitskih raziskav. Kot je zapisano v sestavku Mednarodne organizacije za migracije (IOM), *IOM Migration Policy Framework for Sub-Saharan Africa* (2000: 9), dva problema ovirata poznavanje in vrednotenje migracij iz podsaharske Afrike: pomanjkanje podatkov ter posledično pomanjkanje poznavanja lastnosti, vzorcev in problemov pojava migracij. Tako so migranti pogosto napačno razumljeni, njihovi motivi napačno razloženi, njihov prispevek k razvoju pa se ima za nepomembnega.

V prispevku skušam odgovoriti na delovno vprašanje, ali so stari »kolonialni« vzorci migracij kot tudi vloga geografske oddaljenosti oziroma lege na relaciji med območjema Afrike in EU v najnovejšem obdobju začeli izgubljati veljavo. Ocene današnjega stanja na področju medcelinskih migracij s smeri afriških držav proti EU se lahko izrazi na različne načine. V zaključku članka je v grobem nakazan samo eden od njih. Za poglobljeno razumevanje današnjega stanja migracijskih dinamik predvsem v vzročnosti in prostorski perspektivi pa je bilo nujno opredeliti in analizirati najpomembnejše dejavnike, ki so skozi zgodovinski razvoj posredno ali neposredno prispevali k intenzivnemu prepletu afriškega in evropskega migracijskega sistema na področju njunega prostorskega, številčnega in vrstnega širjenja. Pri tem sem skušal čim bolj enakomerno upoštevati dejavnike tako na eni kot na drugi strani migracijskega toka.

Kratek zgodovinski pregled migracij iz Afrike proti Evropi do poznega obdobja kolonializma

Glede na to, da človek oziroma njegovi predniki izvirajo z območja Afrike, bi človeško zgodovino lahko istovetili z zgodovino migracij (z afriškega kontinenta) (Rystad, v: Tesfahuney, 1998: 502). Z izjemo prazgodovine lahko za kasnejša obdobja vse do 20. stoletja govorimo o relativni sporadičnosti migracij, ki so bile ekonomsko pogojene le v zelo majhnem deležu, medtem ko zajeten del ni bil prostovoljen. Intenzivni stiki in medcelinske selitve med afriškim in evropskim kontinentom so v sredozemskem bazenu potekale že v starem veku, vendar so zajemale predvsem prebivalstvo severne Afrike (Curtin, 1996: 47–50; Kasule, 1998: 43). Število podsaharskih Afričanov na evropskih tleh pa je poraslo po letu 1300, ko so začele v Evropo hoditi delegacije iz afriških kraljestev in ko je število sužnjev iz omenjenih delov afriškega kontinenta začelo presegati sužnje vzhodnoevropskega izvora. Stike med celinama pa so še pospešila portugalska potovanja vzdolž atlantske afriške obale ter porast trgovskih odnosov med državami obeh celin (Northrup, 2002: 1, 6; Kasule, 1998: 116, 66–67). Ob koncu 18. stoletja so bili Afričani oziroma ljudje afriškega rodu prisotni na vseh ravneh evropske družbe: od sužnjev ali služabnikov bogatih in vplivnih, do študentov, profesorjev, duhovnikov, glasbenikov in pisateljev. To so bili večinoma moški, njihov splošni vpliv na Evropo pa je bil morda majhen, a velik v okviru posameznikov (Northrup, 2002: 176).

Migracijski stiki v smeri med Afriko in območjem današnje EU se začnejo utrjevati v svoji prostorski in vrstni raznolikosti oziroma usmerjenosti šele v času visokega evropskega imperializma. Z berlinsko konferenco (1884/85) so si evropske velesile dokončno načrtale popolno medsebojno razdelitev Afrike in s tem tudi utrdile medsebojne ali notranje upravne meje, ki so se skoraj povsod ohranile do danes v obliki mednarodnih meja (Kasule, 1998: 82–85).¹ Že v letih 1830–48 je Francija okupirala in si neposredno priključila severne dele današnje Alžirije, kar je pomenilo prvo evropsko kolonijo večjega obsega v Afriki. Od takrat dalje je v Alžiriji potekala tudi neposredna kolonizacija s francoskimi naseljenci (Kasule, 1998: 79; Južnič, 1980: 98–99; Safir, 1999:

¹ V tem obdobju sta samostojnost ohranili le Etiopija in Liberija ter za kratko obdobje burski državi Južnoafriška republika (Transvaal) in Oranje (Kasule, 1998: 82–85).

89). Ravno s tega območja pa so se v času tik pred 1. svetovno vojno v Franciji pojavili tudi prvi množični priseljenci, kar je pomenilo sam začetek vzpostavljanja množičnih kontinuiranih migracij oziroma tokov iz Afrike proti Evropi, kot jih poznamo še danes. Vzpostavitev ter utrditev kolonialnih odnosov med evropskimi velesilami in skoraj celotnim afriškim ozemljem pomeni ključno silnico pri vplivanju na smer, jakost in tudi vzročnost emigracijskih tokov proti Evropi vse do danes.

Od začetka 20. stoletja lahko že govorimo o začetku sodobnih množičnih migracij v smeri Afrika – Evropa. Zaradi svoje politične in gospodarske moči in relativno liberalnega migracijskega režima sta v tem času glavni prejemni območji kontinuiranih migracij iz Afrike predstavljali Francija in Velika Britanija. Zlasti v času obeh svetovnih vojn je šlo na tej prostorski relaciji v veliki meri za prisilne rekrutacije oziroma migracije v vojaške in gospodarske namene. Ekonomske migracije iz afriških kolonij so bile prisotne v celotnem obdobju predvsem v Franciji, drugod po Evropi pa so počasi rasle šele po drugi svetovni vojni. Številčno relativno šibko, a pomembno simbolično vlogo pa so v tem času igrale migracije afriških študentov v Evropo.

Leta 1912 je tako bilo v francoskem popisu zabeleženih 5.000 Alžircev, zaposlenih v različnih dejavnostih. Sicer pa so se migranti iz atlaških in zahodnoafriških dežel množičneje pojavili v Franciji med prvo svetovno vojno, ko so bili v nekaj stotisočih rekrutirani v vojsko oziroma delovno obveznost (Safir, 1999: 91–92; Bade, 2005: 260; Conklin, 1997: 143, 146). Poleg omenjenih imigrantov pa sta tako Francija kot Velika Britanija v tem času zaradi potreb po delovni sili na svoja ozemlja »uvozili« tudi nekaj tisoč Egipčanov (Farrag, 1999: 47). V obdobju med obema svetovnima vojnama je bilo ravno tako najštevilnejše afriške imigrante, večinoma Alžirce, moč najti v Franciji. Leta je bila v tem obdobju tudi edina zahodnoevropska država, ki je bila deležna znatnih imigracij; imigracije je spodbujala zaradi potreb gospodarstva, ki ga je pestil demografski manko zaradi žrtev minule vojne. Število Alžircev, zlasti iz revne gorske Kabilije, je močno naraslo in je leta 1936 znašalo že 73.000, medtem pa je število Maročanov leta 1930 bilo 21.000 (Safir, 1999: 92; Castles in Miller, 1998: 63).² Šlo je večinoma za ruralno prebivalstvo, ki se je zaposlilo v kmetijstvu (Garson, 1992: 82). Od začetka tridesetih let dalje je bilo glavne razloge za emigracije iz magrebških držav iskati v ekonomski krizi in hitri prebivalstveni rasti zaradi začetka demografskega prehoda (Chenntouf, 1999: 35–36). V veliki meri je bil za porast emigracije z alžirskega podeželja kriv tudi francoski način socioekonomskega upravljanja s temi ozemlji, saj so vse od začetka tamkajšnje okupacije domačinom zasegali kmetijska zemljišča za naseljevanje in kmetijsko rabo ter s tem povzročili ustvarjanje velikega kontingenta revnega in neizobraženega kmečkega prebivalstva. To je neposredno vodilo v emigracijo v urbane centre, posredno pa tudi v Francijo (Hrbek, 1999: 133; Toth, 1993). Literatura nakazuje, da je bilo v tem obdobju poleg Francije in Velike Britanije afriške priseljence v večjem številu moč najti še na Portugalskem. Tja so se namreč preusmerili izseljenski tokovi z Zelenortskih otokov po uvedbi kvot za priseljevanje iz tujine v ZDA v začetku dvajsetih let. Zelenortski otoki so bili ena prvih portugalskih kolonij na afriškem območju,

² Za primerjavo naj omenim, da je bilo leta 1931 v Franciji 2,7 milijona tujcev, od tega velika večina iz sosednjih držav (Castles in Miller, 1998: 64).

zaradi ponavljajočih se obdobj suš in lakot pa so se emigracije večjega obsega s tega območja začele že v 19. stoletju (Carling, 2002). Med drugo svetovno vojno je prišlo do vojaških in delovnih rekrutacij kolonialnega prebivalstva na podoben način kot že med prvo. Na evropska bojišča je bilo tako vpoklicanih vsaj 180.000 afriških vojakov, od tega največ v Francijo (Safir, 1999: 92; Diop et al., 1999: 66).³

V obdobju po drugi svetovni vojni pa vse do začetka intenzivnega obdobja dekolonizacije afriške celine ob koncu petdesetih let 20. stoletja se glede diverzifikacije vrst migracij ter izvornih in ciljnih območij migracijski procesi na relaciji Afrika – Evropa niso bistveno spremenili. Vloga ekonomskih migracij se je povečevala zelo počasi, saj gospodarstva evropskih velesil zaradi pretekle vojne še niso bila tako množično privlačna za tujo delovno silo. Nekatere zahodnoevropske države so začele z rekrutiranjem tuje delovne sile že takoj v prvem povojnem desetletju, pri tem pa so začele zaposlovati predvsem delavce iz evropskih sredozemskih držav (Castles in Miller, 1998: 68, 70–71). Prekocelinske emigrante iz afriških kolonij pa je bilo še naprej moč najti skoraj izključno le v njihovih evropskih »matičnih« državah. Porast njihove množičnosti v Evropi je bil v izvornem okolju zlasti posledica slabših socioekonomskih razmer. Posebej je bilo razloge za emigracije izobražencev iskati v primanjlovanju ustreznih izobraževalnih ustanov višje stopnje v afriških deželah. V ciljnih državah Evrope je bila prisotnost afriških priseljencev poleg same ekonomske privlačnosti odvisna od stopnje restriktivnosti s strani kolonialnih centrov do mobilnosti prebivalcev svojih afriških ozemelj (Iliffe, 1997: 223, 230, 233; Ki-Zerbo, 1977: 470).

Tako se je največ emigracij od tod tudi v tem obdobju usmerjalo v Francijo in Veliko Britanijo (Castles in Miller, 1998: 72–73). To je bila zlasti posledica njune velike kolonialne moči v Afriki,⁴ poleg tega pa še relativno liberalnega odnosa do selitev od tod ter povojne gospodarske obnove, ki je zahtevala dodatno delovno silo. Drugi dve večji evropski kolonialni sili na afriški celine, Belgija in Portugalska, sta imeli do mobilnosti kot do samega prebivalstva kolonij precej bolj avtoritativen, odklonilen in izkoriščevalski odnos, tako da v primerjavi s prvima dvema o njiju ni bilo zaslediti virov, ki bi nakazovali na večja števila afriških imigrantov. Na Portugalskem je takšno sliko treba pripisati tudi slabši gospodarski razvitosti pod zaprtim Salazarjevim režimom; sama

³ Poleg medcelinskih migracij je treba na tem mestu dodati še, da so v času evropskega kolonializma znotraj Afrike potekali številni močni migracijski tokovi znotraj in med ozemlji različnih kolonialnih oblasti. Na ta način so se po vsej celine ustvarila določena regionalna imigracijska središča, ki so takšno vlogo ohranila tudi v postkolonialnem obdobju. V veliki večini je šlo za ekonomske migracije, ki so bile pogosto tudi prisilne narave, usmerjene proti kolonialnim enklavam kmetijskih plantaž in rudnikov (Diop et al., 1999: 63–64; Makinwa-Adebusoye, 1992: 66). Primeri tovrstnih selitev so znotraj Francoske zahodne Afrike, kjer se je bilo med obema svetovnima vojnoma prebivalstvo sahelskega pasu pogosto primorano seliti proti gospodarsko razvitejšim območjem ob Gvinejskem zalivu. Tako se je razvilo pomembno imigracijsko središče na Slonokoščenih obali in v Gani (Zlotnik, 2001: 251; Adepoju, 1995b: 90). Migracije med ozemlji različnih kolonialnih sil so se običajno urejevale na osnovi bilateralnih pogodb. Tako je Južna Afrika z razvojem svojih rudnikov ob koncu 19. stoletja začela privlačevati priseljence iz širše regije in ne samo iz sosednjih angleških kolonij (Crush, 1997). V kolonialnem obdobju so se v Afriki razvila še druga pomembna imigracijska središča, kot na primer v belgijskem Kongu, Kamerunu, delno tudi v Magrebu (Bade, 2005: 189; Safir, 1999: 91).

⁴ Ti dve državi sta bili kolonialni upraviteljici okoli dveh tretjin vseh afriških ozemelj.

država je zaradi tega vse do osemdesetih let veljala za državo izseljevanja (Malheiros, 2002). Za Belgijo pa je prve omembe o večjem deležu imigrantov iz katere izmed afriških držav zaslediti šele v začetku šestdesetih let, čeprav je že takoj po vojni začela z intenzivnim zaposlovanjem tujih delavcev. V času kolonialne vladavine je namreč prepovedovala Kongovcem, prebivalcem svoje edine afriške kolonije, vsakršne oblike migracij (Safir, 1999: 94; Martiniello in Rea, 2003; Meredith, 2005: 97). Kot na Portugalskem, pa v prvem petnajstletnem obdobju po drugi svetovni vojni zaradi slabe gospodarske razvitosti v virih ni zaslediti množičnih afriških imigrantov v dveh gospodarsko in ozemeljsko šibkejših kolonialnih silah, Italiji in Španiji. Preostali dve evropski gospodarski sili tistega časa, Nemčija in Nizozemska, sta začeli z zaposlovanjem tujih delavcev v šele v sredi petdesetih oziroma v začetku šestdesetih let (Bosswick, 2003: 131; Doornik, 2003: 161). Na tem mestu je treba tudi omeniti, da je celotna Evropa do konca petdesetih let tudi sicer še veljala za emigracijsko celino (Skeldon, 1997: 43).

Poglavitni razlog za ekonomske imigracije v Francijo in Veliko Britanijo je bila gotovo zlasti velika brezposelnost v izvornih okoljih, kot na primer Hrbek (1999: 133) omenja takšen primer na alžirskem podeželju v petdesetih letih. Število afriških ekonomskih imigrantov v Franciji je raslo počasi, pri tem pa so bili prebivalci iz magrebških kolonij v veliki večini pred podsaharskimi. To je predvsem posledica dolgotrajnejših in intenzivnejših vezi z Magrebom, zlasti Alžirijo, ki je bila do njene neodvisnosti leta 1962 tudi sestavni del francoskega ozemlja, tako da je za njene prebivalce veljalo tudi več pravic oziroma svobod pri odločanju za migracije (Garson, 1992: 82, 87; Hollifield, 1992: 280).

Po drugi strani pa so imeli kljub njihovem relativno majhnemu številu v primerjavi z ostalimi vrstami imigrantov v Evropi veliko vlogo afriški izobraženci na (začasnem) šolanju ali celo na političnih položajih v kolonialnih centrih. Ti so tvorili intelektualno elito, ki je ključno prispevala tudi k spodbuditi procesov dekolonizacije in nacionalizma v njihovih rodnih deželah, poleg tega pa še k prvim političnim organiziranjem po zahodnih vzorih. Poglavitni razlog, da so bili v Evropi prisotni afriški študenti, je bil, da do konca štiridesetih let 20. stoletja v Afriki v okviru kolonialnih režimov praktično ni bilo ne univerz ne dovolj kakovostnih srednjih šol oziroma te niso bile na voljo Afričanom.⁵ Večino afriških študentov v Evropi sta sprejeli Velika Britanija in Francija, medtem, ko sta se Portugalska, še zlasti pa Belgija, držali načela »izoliraj in vladaj« in dovolili visoko šolanje samo redkim izbrancem. V prestolnicah prvih dveh držav so imeli študentje iz afriških kolonij tradicijo političnega organiziranja že iz srede dvajsetih let (Iliffe, 1997: 223, 230, 234; Ki-Zerbo, 1977: 470; Rodney, 1995: 267–269).

Velika Britanija je prva sprejela veliko število afriških študentov. Leta 1951 jih je tam študiralo 2.750, od tega jih je bilo nad 80% iz zahodne Afrike. Vodilni afriški sloji sicer v Londonu niso imeli možnosti zasedati položaje političnih predstavnikov, vseeno pa so bili kulturno in politično dobro organizirani (Ki-Zerbo, 1977: 470; Mazrui, 1999b:

⁵ To seveda ne pomeni, da že v predkolonialnem obdobju Afriki ni bilo univerz (primeri so v današnjem Egiptu, Maroku in Maliju). Kolonialne oblasti, še to velja skoraj izključno samo za Francijo in Veliko Britanijo, so šele v zadnjih letih kolonializma v Afriki začele Afričanom omogočati oziroma dovoljevati več in višje stopnje formalnega izobraževanja (Rodney, 1995: 265, 267–269).

908).⁶ Nasprotno pa so v Franciji afriške kolonije z ustanovitvijo IV. francoske republike pridobile tudi parlamentarne predstavnike, čeprav je bilo njihovo število proporcionalno izredno nizko (Ki-Zerbo, 1977: 488). Ravno tako je bilo med vodilnimi politikami in nacionalisti, takrat živečimi v Franciji, več kasnejših predsednikov novih držav. Najbolj poznana med njimi sta bila Félix Houphouët-Boigny s Slonokoščene obale ter Léopold Sédar Senghor iz Senegala (Mazrui, 1999b: 908).

Podobno se je tudi v portugalski prestolnici v povojnih letih izobraževalo več politično in intelektualno aktivnih študentov iz kolonij, a v razmeroma majhnem obsegu v primerjavi s prvima dvema centroma. Najpomembnejše osebnosti so bili kasnejši revolucionarji za osvoboditev portugalskih kolonij oziroma voditelji držav – Amílcar Cabral iz Gvineje, Augustinho Neto in Mario de Andrade iz Angole (Ki-Zerbo, 1977: 470; Mazrui et al., 1999: 562).

Zgodovinski pregled razvoja in značilnosti sodobnih migracijskih gibanj med državami Afrike in današnje EU od leta 1960 dalje

Obdobje 1960–1990

Novo obdobje v razvoju sodobnih migracijskih tokov med državami Afrike in današnje EU je zamejeno z dvema arbitrarno določenima simbolnima letnicama – začetek leta 1960 in končanje leta 1990. Dogodki ter procesi na družbenopolitičnem in tudi ekonomskem področju v tem času so tako na afriški kot na evropski strani ključno vplivali na spremembe medcelinskih migracijskih tokov na omenjeni relaciji kot tudi znotraj Afrike. Dekolonizacijsko gibanje, ki se je v Afriki okrepilo v drugi polovici petdesetih let 20. stoletja, je vrhunec doživelo leta 1960, ko se je osamosvojilo kar 17 novih držav (Mazrui, 1999a: 108–110). Zato sem prav omenjeno leto pojmoval kot začetek novega obdobja. Njegov zaključek okoli leta 1990 pa sovpada s končanjem hladne vojne.⁷

Obdobje od leta 1960 dalje pomeni pomembno prelomnico v migracijskih dinamikah med Evropo in Afriko predvsem zaradi nadaljevanja vzpona zahodnoevropskih gospodarstev in s tem iskanja nove delovne sile v tujini. V ta proces je bilo vedno bolj intenzivno vključeno tudi vse več afriških držav kot izvornih območij ekonomskih migrantov, na evropski strani pa se je razširjalo tudi ciljno območje tovrstnih migracij (Hamilton, 1997: 550). V šestdesetih letih se je Evropa po zaslugi zahodnoevropskih držav tudi dokončno spremenila iz glavnega globalnega vira v ciljno območje migracij iz drugih delov sveta (Skeldon, 1997: 43; Münz, 1996: 204).

Na afriški strani so k pospešitvi medcelinskih emigracij proti območju današnje EU bili poleg samega procesa osvobajanja afriških držav in s tem rasti individualne mobilnosti ter priložnosti ključni še drugi pomembni neposredni ali posredni razlogi: nestabilno družbeno-politično okolje, slabši ekonomski razvoj, hitra prebivalstvena rast,

⁶ V Manchestru je tako leta 1945 potekal peti in zadnji panafrikanistični kongres. Na njem so bili med delegati, začasno živečimi v Veliki Britaniji, prisotni tudi kasnejši voditelji novonastalih afriških držav: Kwame Nkrumah (Gana), Jomo Kenyatta (Kenija), Hastings Banda (Malavi) (Južnič, 1980: 197).

⁷ Več o teh okoliščinah bo pojasnjeno v sledečem podpoglavju.

delno pa tudi okoljski dejavniki oziroma procesi v izvornih območjih (Ilfte, 1997: 243, 252–253, 260, 263, 268). Omenjeni dejavniki, ki jih lahko imenujemo tudi dejavniki potiska oziroma *push faktorji*, običajno vplivajo na migracije v kombinaciji eden z drugim, za njihovo boljše razumevanje v afriškem kontekstu pa jih je treba še nekoliko podrobneje predstaviti.

Družbeno-politični dejavniki so k povečanju emigracij iz afriških držav prispevali zlasti s svojo nestabilnostjo predvsem v obliki državljanskih vojn. Chazan et al. (1988: 24–27) je opredelil sledeče skupne lastnosti novonastalih afriških držav, ki so bile dediščina predhodne kolonialne okupacije in so bremenile njihov stabilni nadaljnji družbeno-politični ter ekonomski razvoj:

- a) *umetno določene državne meje*, dokončno začrtane na Berlinskem kongresu 1884–85, ki so bile rezultat evropskih imperialnih interesov in niso imele dosti skupnega z geografskimi ali družbenimi realnostmi afriškega kontinenta.
- b) Na to je tesno navezano dejstvo, da *afriške države vsebujejo množico družbenih skupnosti z institucijami, ki izvirajo izpred obdobja kolonializma*. Kolonialne osvojitve so prekinile tokove tradicionalne družbeno-politične organiziranosti ter umetno navezale predhodno nepovezane skupnosti.
- c) *Breme gospodarske šibkosti* je posledica dejstva, da so bila kolonialna gospodarstva slabo integrirana. Vlagalo se je predvsem v majhen izvozni sektor, večino pa se je ignoriralo tradicionalno gospodarsko ureditev, od katere je bila odvisna večina prebivalstva.
- d) Iz tega izvira tudi zgodovina *odvisnosti od zunanjih ekonomskih dejavnikov*.
- e) Zahodnjaški način izobraževanja za majhen delež kolonialnega prebivalstva je v postkolonialni družbi ustvaril *politične in ekonomske elite, ki pa so bile v mnogih pogledih precej oddaljene od družbene večine ter preveč navezane na zahodnjaške institucije*, da bi lahko izvršile temeljitejšo družbenoekonomske in politične spremembe.
- f) Na to se navezuje tudi *institucionalna šibkost* afriških držav ob njihovi osamosvojitvi, ki je predvsem posledica dejstva, da so kolonialni centri za minimalno ceno vzdrževali nadzor v svojih podrejenih ozemljih.
- g) Kot zadnji dejavnik pa se omenja še *odsotnost konstruktivne politične kulture*, saj je bila kolonialna vladavina primarno avtoritarna, vodilnim političnim strankam v novih državah pa pred drugo svetovno vojno še praktično ni bilo omogočeno ustanavljanje.

Predvsem tovrstna negativna dediščina kolonializma je privedla do zelo neugodnih družbeno-političnih okoliščin v nekaterih državah že tik pred oziroma po osamosvojitvi. Dolgotrajne oborožene konflikte, ki so povzročili največje število žrtev ter prisilnih migracij, predstavljajo predvsem primeri secesijskih vojn za odcepitev Katange izpod Konga (1960–65), za odcepitev Biafre od Nigerije (1967–70), vojna za osamosvojitve Eritreje izpod etiopske vladavine (1961–1993) ter upornišvo na jugu Sudana že iz leta pred osamosvojitvijo države (Nnoli, 1998: 238, 242–244; Iliffe, 1997: 257). K tem pa bi lahko dodali še osamosvojitvene vojne predvsem portugalskih in nekaterih angleških

kolonij; med prvoomenjenimi velja izpostaviti še dolgoletni državljanski vojni, ki sta izbruhnili v Angoli in Mozambiku po razglasitvi samostojnosti. Od začetka osamosvajanj afriških držav in do konca osemdesetih let se je v Afriki zgodilo več kot 60 državnih udarov, začenši z egiptovskim in sudanskim še v petdesetih ter togovskim leta 1963, ki ga pojmujejo za prvega v postkolonialni dobi v podsaharski Afriki (Ilfie, 1997: 248–249, 257; Elaigwu in Mazrui, 1999: 454–461).

Tovrstni dogodki so tesno povezani z že delno omenjenimi velikimi etnično-kulturnimi razlikami in posledično pogosto močno nasprotujočimi si političnimi usmerjenostmi oziroma težnjami znotraj afriških držav ter vplivom in neposrednimi vmešavanji bivših kolonialnih centrov (Ilfie, 1997: 257–258). Znotraj teh držav je v njihovi sodobni zgodovini pogosto prišlo do medsebojnih trenj poleg slabega gospodarskega stanja zlasti zaradi politične in ekonomske dominacije katere izmed manjšinskih etničnih skupin ter zaradi etničnih in verskih nasprotij (Afolayan, 2001: 14). Posledično je število beguncev začelo naraščati zlasti po letu 1970,⁸ medtem ko so v šestdesetih letih begunci izvirali samo iz osmih držav na celini (Findley, 2001: 276). Kasneje pa so največji viri beguncev postale države afriškega Roga ter regije okrog Velikih jezer (Zlotnik, 2001: 245).⁹

Ekonomski dejavniki: do druge polovice sedemdesetih let se je v večini afriških držav še lahko govorilo o zmerni ekonomski rasti in dohodkih na prebivalca, ki so bili večji od mnogih drugih držav v razvoju (DVR) po svetu. Glavna značilnost večine afriških gospodarstev pa je bila in je še danes monokulturnost oziroma strukturno neravnost. To pomeni izredno veliko odvisnost od pritiskov svetovnega trga na oblikovanje cen izvoza kmetijskih proizvodov ali rudnin ter na naraščajoče stroške uvoza; samo v relativno manjši meri pa se je v afriških državah razvil tudi industrijski sektor (Adedeji, 1999: 418–19; Gelb, 2000: 18; Adekanye, 1998: 172).

V poznih sedemdesetih je v Afriki prišlo do ekonomske krize, čemur je botrovala hitra rast števila prebivalstva, katere niso več dohajale investicije v gospodarstvo. V sedemdesetih je prišlo tudi do velikega povečanja cen nafte,¹⁰ kar je v okolju, ki je v veliki meri odvisno ravno od motornega prometa, dejansko prineslo poslabšanje stanja transportne infrastrukture (Ilfie, 1997: 252–253; Gordon, D. L., 2001: 81; Meredith, 2005: 276). Poleg tega pa so v osemdesetih na globalni ravni zelo upadle cene ključnih kmetijskih izdelkov in mnogih surovin, kar je imelo porazne posledice za mnoga afriška gospodarstva. Povečala se je tuja pomoč, vse to pa je prineslo večini omenjenih držav dolgove. Ti so se začeli že s posojili od sedemdesetih let dalje hitro vzpenjati, tako da so ponekod dosegli za 40% višje vrednosti od letnih prihodkov držav. K poslabšanju raz-

⁸ Population Division of the Department of Economic and Social Affairs, 2005: 399.

⁹ V tem okviru lahko omenim tudi primere več ali manj prisilnih množičnih notranjih migracij v različnih delih Afrike, do katerih je prišlo zaradi političnih odločitev: Tanzanija, Etiopija in JAR (Meredith, 2005: 255, 341–342; Peberdy, 1997: 67).

¹⁰ Leta 1973 je zaradi arabsko-izraelske vojne prišlo do svetovne gospodarske krize zaradi velikega porasta cen nafte; podobno se je zgodilo tudi leta 1979, ko je prišlo do rasti cen nafte zaradi islamske revolucije v Iranu (Meredith, 2005: 276; *The Organization of the Petroleum Exporting Countries /OPEC/: Brief History*, <http://www.opec.org/aboutus/history/history.htm /7.8.2007/>).

mer so v veliki meri prispevale tudi slabe ekonomske politike držav, tako tistih s kapitalistično kot s socialistično usmerjenostjo. Primeri držav s kontinuirano gospodarsko rastjo v tem obdobju so bili zelo redki (Meredith, 2005: 282, 375; Iliffe, 1997: 253–55; Gelb, 2000: 52; Chazan et al., 1988: 5).

Medtem ko je bil vzpon na področju šolstva, zdravstva, socioekonomske infrastrukture in tudi dohodkov od leta 1960 do omenjene ekonomske krize v Afriki še med najhitrejšimi na svetu, pa je socialni standard ljudi in storitev po tem močno upadel (Meredith, 2005: 275–276, 282). Od konca sedemdesetih dalje se je večina podsaharskih držav odločila za *strukturne prilagoditvene programe* (SAP) s strani Svetovne banke (WB). WB ter Mednarodni monetarni sklad (IMF) sta začela svojo pomoč pogojevati z liberalizacijo trgov ter ekonomsko učinkovitostjo afriških držav, katero naj bi le-te dosegle z raznovrstnimi varčevalnimi ukrepi. To se je v praksi poznalo predvsem na zniževanju finančnih deležev, namenjenih zdravstvu, izobraževanju, stanovanjski in prehranjevalni politiki ter na upadu socialne varnosti nasploh (Meredith, 2005: 369–371; Adekanye, 1998: 174). Adekanye (1998: 166) takšno stanje socialnih napetosti in ekonomske nesposobnosti v državah uvršča v kontekst izgube sposobnosti držav.

Demografski dejavniki: prebivalstvo na afriški celini je v drugi polovici 20. stoletja začelo hitro naraščati. Začel se je demografski prehod, ki je vrhunec dosegel šele po letu 1975 in se do leta 1990 še ni končal. Najpomembnejši vzroki za hitro prebivalstveno rast so bili padec smrtnosti in posledično podaljšanje življenjske dobe, poleg tega pa še medicinski napredek (Iliffe, 1997: 243–244).¹¹ Po osamosvojitvi afriških držav rodnost ni padla kljub omenjenim napredkom ter večji izobrazbi, rasti dohodkov ter naraščajoči urbanizaciji. Glavni vzroki naj bi tičali v zaostalem položaju Afrike v globalno-ekonomskem kontekstu. Sredi sedemdesetih let je imelo uradno politiko za zmanjševanje rasti prebivalstva oziroma družinsko politiko sprejeto komaj nekaj držav. Podpora afriških držav družinskim politikam se je na splošno povečala šele ob koncu naslednjega desetletja (Gordon, A., 2001: 196, 200–201).

Tovrstna rast je pomenila tudi velik pritisk selitev prebivalstva s podeželja v mesta, kjer v nekaterih primerih imigranti zasedejo delovna mesta urbanih migrantov, ki so se predhodno izselili v tujino.¹² Stopnja rasti urbanizacije je bila tako v tem obdobju tudi med najhitrejšimi na svetu, čeprav je še vedno relativno nizka (Gordon, A., 2001: 190; Adepoju, 2004).

Okoljski dejavniki so sicer v strokovni literaturi najmanjkrat omenjeni kot tisti, ki vplivajo na mednarodne migracije afriškega prebivalstva, vseeno pa so zaradi svojega obsega pojavnosti vredni omembe. Z njimi se prebivalstvo sreča zlasti na območju sušnih sahelskih držav vse od Senegala do Etiopije oziroma afriškega Roga. Tu gre hkrati za proces širjenja puščave ali dezertifikacijo ter za občasna obdobja suš. Slednje pa so poleg poplav tudi pogosto prisotne v južnoafriških državah. Posledični pojav stalnega in občasnega poslabšanja okoljskih razmer je še množična lakota. Njen obseg je v veliki meri tesno povezan z notranjo politiko prizadetih držav, konkretno z vprašanjem, ali imajo

¹¹ *World Population Prospects: The 2004 Revision. Highlights* (2005): 41.

¹² V takšnih primerih govorimo o t.i. nadomestni migraciji, *replacement migration* (Adepoju, 2004).

te države vzpostavljen mehanizem preprečevanja lakot (Iliffe, 1997: 268; Afolayan, 2001: 15; Findley, 2001: 276). V obravnavanem obdobju je prišlo do največjih suš v Sahelu med letoma 1968 in 1973 ter med 1983 in 1985. V obeh primerih je prišlo do velikanskih izgub poljščin in živine ter do emigracij prebivalstva v obalne dele regije (Meredith, 2005: 276; Nnoli, 1998: 230).

Kot pišeta Harris in Zeghidour (1999: 706–707), so se do osamosvojitve afriških držav v šestdesetih letih končale emigracije Afričanov v druge ekonomsko manj razvite dele sveta, kot so Južna Amerika, Karibi in Indija, počasi pa so se poleg Evrope in ZDA začela razvijati nova medcelinska ciljna območja na Bližnjem vzhodu, v Kanadi in Avstraliji oziroma južnem Pacifiku. Za migracije na teh relacijah velja, da so se izseljevali večinoma visoko izobraženi oziroma kvalificirani posamezniki. Medtem ko so izvirne afriške države v primeru imigracij v ZDA zelo različne, pa velja za izseljevanje v države Bližnjega vzhoda za izvirno območje predvsem skupina držav na severovzhodu Afrike (Adekanye, 1998: 198, 200; Dixon, 2006; Farrag, 1999: 48; Adepoju, 2004).

Drugo pomembno področje, ki še danes vsaj posredno vpliva tudi na moč in usmerjenost migracijskih tokov iz Afrike proti Evropi, je oblikovanje privlačnih jeder mednarodnih migracij znotraj afriške celine. Kot je bilo že predhodno omenjeno, so se sama jedra migracij s primarno ekonomskim vidikom v afriških regijah razvila ter utrčila še v času kolonialne vladavine (Zlotnik, 2001: 251). Glavna regionalna imigracijska središča zaradi možnosti zaposlitve so bila v delu ali v celotnem obravnavanem obdobju sledeča: Alžirija in Libija v severni Afriki; Senegal, Slonokoščena obala, Gana in Nigerija v zahodni; Gabon v osrednji; Kenija v vzhodni; Južnoafriška republika (JAR) in Bocvana v južni Afriki (Sethi, 2005: 41; Zlotnik, 2001: 251; Adekanye, 1998: 189–190; Haas, 2006).¹³ Te države so absorbirale velika števila delovne sile iz različnih afriških držav. S poslabšanjem socioekonomskih trendov v mnogih izmed imigracijskih središč pa se je pritisk migrantov na evropske države povečal. Pri tem je treba še omeniti, da je bilo predvsem v zahodnoafriških središčih že vse od šestdesetih zaradi ekonomskega upada ali političnih nestabilnosti v zelo kratkem času izgnanih oziroma deportiranih tudi po več 100.000 tujih delavcev zlasti iz okoliških držav (Adekanye, 1998: 191–192; Hear, 1998: 73–74, 77).

Na strani držav članic današnje EU so v obdobju hladne vojne po letu 1960 glavne imigracijske države v absolutnem smislu predstavljale Francija, Nemčija in Velika Britanija (Bade, 2005: 334). Kot je bilo delno že omenjeno, pa so poleg teh predstavljale pomembne države priseljevanja od približno začetka šestdesetih let še Belgija in Nizozemska ter nordijski državi Švedska in v manjši meri Danska ter Avstrija (Martiniello in Rea, 2003; Doornik, 2003: 161; Westin, 2006; Hedetoft, 2006; Jandl in Kraler, 2003). Vse do naftne krize leta 1973 in sledeče gospodarske recesije je bilo to obdobje še ved-

¹³ Poleg tovrstnih migracij so v Afriki vse do danes prisotna tudi obsežna migracijska gibanja nomadskih in polnomadskih ljudstev, ki predstavljajo vsakoletni del naravno-ekonomskih ciklov, povezanih s sušnimi ter deževnimi obdobji. Ti procesi so razširjeni predvsem v Sahelu, kjer zaradi poroznih in težko nadzorljivih političnih meja tudi v postkolonialnem obdobju migranti še vedno prečkajo meddržavne meje brez večjih težav (Adepoju, 1995b: 94; Findley, 2004).

no zaznamovano z gospodarsko obnovo in rastjo omenjenih zahodno- in severnoevropskih držav, ki so za to potrebovale dodatno delovno silo iz tujine. Večinoma je šlo torej za priseljevanje poceni moške delovne sile, ki se je v ciljnih državah zaposlovala na podlagi bilateralnih državnih pogodb; pogosto je šlo za zaposlitve za krajša obdobja. Sprva se je podpisovalo predvsem tovrstne pogodbe z nekaterimi sosednjimi oziroma evropskimi sredozemskimi državami, ki so bile relativno v bolj zaostalem gospodarskem položaju, kasneje pa se je z večjim povpraševanjem po delovni sili ta obroč začel širiti na Jugoslavijo, Turčijo, atlaške države in še dlje (Hollifield, 1992: 32; Skeldon, 1997: 78–79; Bade, 2005: 347–348). Seveda pa so na intenzivnost in usmerjenost tovrstnih migracijskih tokov znotraj posameznih migracijskih podsistemov izvornih ter ciljnih držav vplivale že predhodne migracijske povezave ali tradicije, temelječe na kulturno-zgodovinskih povezavah, ter gospodarsko-politični interesi držav prejemnic (Bade, 2005: 334–335).

Veliko prelomnico na področju mednarodnih migracij pa pomeni izbruh ekonomske krize leta 1973 ter posledično naraščanja brezposelnosti. Vse pomembne imigracijske države v Evropi so po tem dogodku začele enostransko uvajati stroge restrikcije na ekonomsko priseljevanje, ki so se ohranile do konca obravnavanega obdobja (Skeldon, 1997: 79; Bade, 2005: 347, 349).¹⁴ Tovrstni ukrepi zapiranja meja takratne Evropske gospodarske skupnosti (EGS) pa so začeli spodbujati k spreminjanju migracijskih vzorcev in oblik. Bade (2005: 400) navaja sledeče tri oblike migracij:

1) priseljevanje družinskih članov,¹⁵ po drugi strani pa vračanje migrantskih delavcev, kar je veljalo predvsem za južnoevropske državljane;

2) dokumentirani in pretežno zunajevropski imigranti, ki so bili v prejemnih državah nezakonito zaposleni. Ta tip je bil značilen zlasti za južno Evropo in tudi za atlaške države;

3) prosilci za azil iz držav v razvoju (DVR) in kasneje tudi iz Vzhodnega bloka. V tem okviru je treba izpostaviti zlasti Zvezno republiko Nemčijo (ZRN), ki je imela dolgo najbolj ugodno azilno pravo. Ta vrsta je bila večkrat izrabljena kot edina možnost za zakonito priseljevanje.

Omenjeni politični ukrepi so povzročili tudi, da se je vedno večji del imigrantov oziroma njihovih družin v državah bivanja naselil za stalno. Prekinjena je bila namreč dvostranska mobilnost članov migrantskih družin in spodbujena enostranska (Fargues, 2004: 1356). Zaradi gospodarskega vzpona oziroma zmanjšanega gospodarskega zaostanka, demokratizacije in vračanja izseljencev v izhodiščna območja so se sredozemske države EGS – Portugalska, Španija, Italija in Grčija – do osemdesetih let spremenile v prejemno migracijsko območje. K temu sta prispevala še geografska bližina izvornih regij ter dejstvo, da so imele te države razvit trg sive ekonomije ter neobstoječo ali blago imigracijsko zakonodajo (Bade, 2005: 358, 360–361; Skeldon, 1997: 80). Tako se je v

¹⁴ V okviru ekonomskih migracij so izjema ostale migracije, ki jih omejitve niso zadevale, ker so potekale med državami EGS ali pa je šlo za migracije elit (Bade, 2005: 400).

¹⁵ To je potekalo predvsem zaradi podaljšanja časa prebivanja imigrantskih delavcev v državah zaposlitve (Skeldon, 1997: 79; Bade, 2005: 372).

tem delu Evrope število nedovoljenih migracij višalo do leta 1990 počasi, ravno tako pa so imele postransko vlogo v tem času azilne migracije, ki so bile primarno usmerjene poleg ZRN še v ostale jedrne države EGS. Od srede sedemdesetih dalje pa vse do druge polovice osemdesetih let so pri tej vrsti imigracij prevladovali posamezniki iz Afrike in Azije (Bade, 2005: 361–362, 401).

Poleg omenjenih vrst migracij je treba na koncu v afriškem okviru posebej izpostaviti še migracije visoko izobražene in kvalificirane delovne sile iz Afrike. Ta vrsta ima korenine že v šestdesetih letih, zaradi ekonomske krize in politične nestabilnosti v nekaterih afriških državah pa je znatno porasla v osemdesetih letih na več 10.000 migrantov. Poleg Evrope se je usmerila tudi na druge dele sveta, predvsem v Severno Ameriko in na Bližnji vzhod (Adepoju, 2004; Meredith, 2005: 368; Adekanye, 1998: 1999).

Med bolj številčne migracije v smeri iz Afrike proti območju današnje EU so v obdobju med letoma 1960 in 1990 sodile migracije evropskih naseljencev. Ti procesi so se dogajali ob propadu evropskih kolonialnih imperijev, ko se je v rekordno kratkem času začelo hkrati priseljevati v bivše matice po več 100.000 migrantov, večinoma evropskega rodu. Te migracije so pomenile za ciljne države izreden socialni in ekonomski pritisk ter breme. Lahko jih pojmuje tudi kot »stranski proizvod« kolonizacije predvsem afriških držav, kamor so se iz evropskih centrov izseljevali številni Evropejci (Pirc, 2006: 245–246). Večinoma so se odvale do srede sedemdesetih let, omeniti pa jih je treba tudi zato, ker so bile zelo pomembne pri vzpostavitvi migracijskih omrežij na različnih relacijah med afriškimi in evropskimi državami (Pirc, 2006: 272, 275–276). Bade (2005: 338) navaja oceno, da se je v obdobju 1940–1975 iz kolonij po svetu v Evropo priselilo okoli 7 milijonov ljudi evropskega izvora. Najbolj množičnih imigracij v kratkem času je bila deležna Francija, kamor se je v obdobju osamosvajanja magrebških držav priselilo več kot milijon evropskih naseljencev, predvsem iz Alžirije (Hrbek, 1999: 133; Iliffe, 1997: 217). Zelo veliko število, okoli 600.000, je imigriralo tudi na Portugalsko v času osamosvojitvenih vojn njenih kolonij, zlasti iz Angole in Mozambika (Peixoto, 2002: 487; Bade, 2005: 339; Carrington in de Lima, 1996: 331, 334). Sicer pa so bile že od druge svetovne vojne dalje tovrstnih imigracij iz Afrike v manjši meri deležne tudi Belgija, Italija in Velika Britanija (Bade, 2005: 287, 339; Hrbek, 1999: 142; Meredith, 2005: 627). Hkrati z evropskimi naseljenci so v mnogih primerih zaradi možnosti maščevanja v novonastalih državah emigrirali tudi pripadniki kolonialnih enot ali drugih »kolaborantov« neevropskega izvora, kot so bili na primer alžirski harkiji (Bade, 2005: 337, 341).

Zaradi zaprtosti meja evropskih socialističnih držav¹⁶ so migracije iz Afrike proti temu območju potekale v številčno in časovno zelo omejenem okviru. Po osamosvojitvi afriških držav se je ta del Evrope uveljavil kot eno od novih ciljnih območij afriških migrantov iz držav s sorodnimi političnimi usmeritvami (Harris in Zeghidour, 1999: 707).¹⁷ V tem okviru se je razvilo zlasti sodelovanje na znanstveno-tehničnem področju,

¹⁶ Pri tem je bila izjema Jugoslavija, ki je leta 1964 kot edina država Vzhodnega bloka v tistem času dovolila emigracije pod določenimi pogoji, leto kasneje pa je nastopila popolna liberalizacija emigracij (Clout in Salt, 1976: 148).

¹⁷ Afriške izvirne države migracij so bile članice t.i. neuvrščenih.

tako da so afriške izvirne države v »paketih« pošiljale izbrane državljane na izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje v Evropo. Med prejemnimi državami so bile najbolj pogoste Jugoslavija, Nemška demokratična republika, Sovjetska zveza, pa tudi Češko-slovaška, Madžarska in Poljska. V primerjavi z zahodnoevropskimi državami so bile te migracije kljub vsemu praktično zanemarljive, poleg tega pa se je večina afriških migrantov po zaključku izobraževanja oziroma izpopolnjevanja tudi vrnila nazaj v matične države (Adepoju, 1991: 209; Thiam, Mulira in Wondji, 1999: 825–826; Šmitek et al., 1987: 12, 15–16; Bade, 2005: 375).

Obdobje od leta 1990 dalje

Začetek najnovejšega obdobja proučevanih mednarodnih migracij pomeni prelomnica med letoma 1989 in 1991, ko je z zaključkom hladne vojne tako na afriški kot evropski strani prišlo do velikih družbeno-političnih ter ekonomskih sprememb, ki so ključno vplivale na nadaljnji potek migracijskih gibanj med omenjenima območjema. V tem času je v evropskih socialističnih državah prišlo do padca dotedanjih političnih režimov in do uvedbe demokracije. S tem je nastopilo tudi dokončno odprtje mednarodnih meja v tem delu Evrope, ki so bile poprej z redkimi izjemami zaprte za mednarodne migracije. V sledečih letih je konec hladne vojne sprožil tudi proces demokratizacije v večini afriških držav. Na afriški strani je začetek tega obdobja simbolično zaznamovan z odpravo apartheida in prihodom demokracije v JAR, ob tem pa še z neodvisnostjo Namibije in Eritreje (Iliffe, 1997: 261; Kasule, 1998: 148). Kot pišeta Brumen in Jeffs (2001: X), se je šele s temi dejanji tudi končal proces dekolonizacije v Afriki.

Za to obdobje je na področju migracij iz afriške celine proti območju današnjih članic EU značilna prisotnost nadaljevanja trendov, ki so se začeli razvijati že po končanju »svobodnih« ekonomskih imigracij sredi sedemdesetih let. Praktično vse vrste migracij v tej smeri so porasle v številčnosti, hkrati pa se je povečal tudi njihov geografski obseg tako na strani izvornih kot ciljnih držav. Najbolj je bil začetek obdobja zaznamovan s hitrim porastom begunske populacije znotraj afriške celine in tudi prisilcev za azil v evropskih državah, od druge polovice preteklega desetletja pa je beležen vedno večji delež nedokumentiranih imigrantov ter bega možganov (Hamilton, 1997: 550; Castles in Miller, 1998: 127; Adepoju, 2004).

Od začetka devetdesetih let dalje je za *proces na socioekonomskem in političnem področju* na afriški celini značilna dvoličnost. Po eni strani gre za omenjeno demokratizacijo oziroma uvajanje večstrankarskih političnih sistemov v večini držav,¹⁸ v nekaterih pa se poleg tega nadaljuje oziroma začne gospodarski vzpon skupaj s politično stabilnostjo (Iliffe, 1997: 261; Wondji, 1999: 940–943; Meredith, 2005: 409–410).¹⁹ Do konca osemdesetih let so bile namreč samo v treh afriških državah vzdrževane večstrankarske volitve,²⁰ v večini pa so vladale enostrankarske ali vojaške diktature. Politične spremem-

¹⁸ Ključne spremembe na političnem področju po letu 1990 se nanašajo skoraj izključno na podsaharsko, ne pa tudi na severno Afriko (Iliffe, 1997: 261–262).

¹⁹ Primeri za to so: Bocvana, Gabon, Mauritius in Namibija.

²⁰ V Senegal, Gambiji in Bocvani (Meredith, 2005: 386).

be so se začele delno zaradi protestov, ki so odražali splošno nezadovoljstvo z upadom socioekonomskih standardov po različnih državah. Hkrati pa so jih spodbudile tudi spremembe v Evropi po padcu socialističnih režimov ter posledično upad strateškega pomena afriške celine s strani tujih velesil. Končalo se je zunanje podpiranje vladajočih režimov v afriških državah na osnovi predhodne bipolarne politične logike, tuja pomoč, trgovanje ter investicije pa so se vse bolj usmerjale v novodemokratizirane evropske države in tudi na obetavnejše azijske in latinskoameriške trge (Meredith, 2005: 385–387; Martin, 1999: 824, 827; Iliffe, 1997: 261; Gordon, D., 2001: 86, 90; Wondji, 1999: 936). Izkazalo pa se je, da je bil val demokratizacije v Afriki prve polovice devetdesetih let ponekod samo »formalne narave«, saj je mnogo diktatorjev to tranzicijo preživel na oblasti preko vzdrževanja navideznih predsedniških volitev ter demokracije. To je bilo usmerjeno predvsem k temu, da so njihovi režimi še naprej lahko prejeli tujo pomoč s strani držav, ki so tam ohranile ekonomske interese, predvsem Francije in ZDA (Gordon, D., 2001: 90–91; Schraeder, 2001: 167–169; Brumen, 2003: 77, 80–81; Meredith, 2005: 409–410).

Po drugi strani pa je v nekaterih državah Afrike ob koncu osemdesetih oziroma v začetku devetdesetih let prišlo do *dolgotrajnih in skrajno uničujočih državljanskih ali tudi meddržavnih vojn*, ki so ponekod prinesle dejanski razpad njihovih politično-ekonomskih struktur.²¹ Najbolj prizadeta so bila območja osrednje Afrike ob Velikih jezerih ter afriškega Roga, nekaterih držav na zahodnem obrobju Gvinejskega zaliva ter Angole in Alžirije (Adekanye, 1998: 168–170, 186; Nnoli, 1998: 208).²² Kot piše Sethi (2005: 34), so se v obdobju 1993–2002 v 27 od 53 neodvisnih držav pojavili oboroženi spopadi, ki so povzročili množične prisilne migracije. Število beguncev v Afriki je strmo naraščalo od konca osemdesetih let in je leta 1990 merilo 5,4 milijona. Vrhunec s 6,8 milijona je bil dosežen leta 1995, v času najhujših spopadov v Ruandi; do začetka naslednjega desetletja pa je število upadlo na 3,6 milijona ljudi oziroma dobro petino vseh tovrstnih migrantov na svetu (Adepoju, 1995a: 384; Sethi, 2005: 33; Castles in Miller, 1998: 91). V evropskih državah je število prosilcev za azil oziroma beguncev doseglo vrhunec v letih 1992–93, kasneje pa je upadlo zlasti zaradi poostrene zakonodaje. Šele v tem obdobju so tovrstne migracije porasle tudi v sredozemskih članicah EU. V prvi polovici devetdesetih so bili v Evropi zabeleženi zlasti prosilci za azil iz D.R. Konga in Somalije, v zadnjih letih pa jih je bilo največ iz Nigerije, Alžirije, Sierra Leone ter še vedno iz Somalije.²³ Gre torej za države, ki so jih pestile dolgotrajne in velike družbeno-

²¹ V takšnih primerih se govori o t.i. padlih državah, angleško *failed states* (Adekanye, 1998: 168). Gre za pojav, značilen predvsem za obdobje po koncu hladne vojne, ko je predvsem v določenih podsaharskih večetničnih državah prišlo do kolapsa vladavine zakona in reda ter osnovnih socialnih storitev. Do pojava pride sočasno z nasilnim konfliktom, etničnim nacionalizmom, militarizmom ter možnostjo endemičnega regionalnega konflikta (Evans in Newnham, 1998: 167).

²² Šlo je predvsem za državljanske vojne v Alžiriji, Somaliji, Sudanu, Burundiju, Ruandi, Angoli, Liberiji, Sierra Leone, Slonokoščeni obali, ter za vojno med Eritrejo in Etiopijo in za veliko regionalno vojno v Zairu oziroma D.R. Kongu, v katero je bilo skupno vpletenih kar osem držav (Braeckman, 2004: 14; Toulmin, 2005: 2; Meredith, 2005: 455, 457, 470, 499–500, 507–523, 599, 609–610).

²³ Global Data Center – Migration Information Source, www.migrationinformation.com/GlobalData/countrydata/data.cfm (28.11.2004).

politične napetosti in z izjemo Nigerije tudi državljanske vojne. Znotraj same Afrike je mnogo več kot beguncev t.i. notranje razseljenih oseb. Teh je bilo v obravnavanem obdobju približno trikrat več; v letu 2000 tako 13,3 milijona v podsaharski Afriki (Findley, 2001: 278; *IOM Migration Policy Framework for Sub-Saharan Africa*, 2000: 6; Bade, 2005: 416–417).

Ob začetku novega desetletja do danes se je družbenopolitični položaj stabiliziral oziroma so se omenjene vojne prenehale v večini omenjenih območij, razen v Somaliji, v sudanski pokrajini Darfur ter sosednjih obmejnih regijah Čada in Centralno afriške republike ter delu Ugande in D.R. Konga (Sethi, 2005: 37–38).²⁴ Kljub omenjenim vojnem ter upadu demokratičnih pridobitev v določenih državah je od druge polovice preteklega desetletja v nekaterih afriških političnih krogih slišati tudi govor o afriški renesansi.²⁵

Na območju današnje EU je ob velikih družbeno-političnih spremembah na prelomu v devetdeseta leta prišlo do sekundarnega viška mednarodnih migracij po drugi svetovni vojni.²⁶ Ta je bil zabeležen v obdobju 1992–1993, številčno pa še zdaleč ni dosegel razsežnosti, napovedovanih s strani nekaterih strokovnjakov, ki so za naslednjih nekaj let predvidevale tudi več 10 milijonov imigrantov iz nekdanjih socialističnih držav. Vseeno se je v tem času v politiki in javnosti vse bolj začelo govoriti o »migracijskemu pritisku« (Thranhardt, 1996: 228; Bade, 2005: 419, 427–429; Pirc, 2003: 122). Največji delež migracij je v prvi polovici devetdesetih pripadel azilnim migrantom, ki so pribežali pred vojnami zlasti na območju nekdanje Jugoslavije, močan imigacijski tok pa je obsegal še pripadnike nekaterih etničnih manjšin iz srednje- in vzhodnoevropskih držav, ki so se »vračali« v matične države (Thranhardt, 1996: 237–239).

Na prosilce za azil in proti nedovoljenim imigracijam se je začelo v javnosti kot v politiki gledati z vse večjo nenaklonjenostjo. Države EGS so začele sredi osemdesetih medsebojno usklajevati *migracijsko politiko*. V prvi polovici preteklega desetletja so se na tem področju začele vse bolj zapirati pred tovrstnimi imigracijami s pomočjo uvedbe zelo širokega seznama za vstopne vize. EU je začela uresničevati dvotirno migracijsko politiko, ki je po eni strani spodbujala svobodo gibanja za državljane EU, hkrati pa zmanjševala možnosti »svobodnega« priseljevanja iz tretjih držav (Bade, 2005: 361–364, 406–408, 435–436; Selm in Tsolakis, 2004: 3). Leta 1995 se je začelo na območju podpisnic Schengenskega sporazuma tudi z njegovim izvajanjem, kar je pomenilo za državljane večine DVR še mnogo strožje pogoje vstopa na območje EU. V sledečih letih so tudi kandidatke za vstop v EU sprejele novo generacijo migracijskih zakonov, kot enega pomembnejših vstopnih predpogojev. V drugi polovici tega desetletja so se med-

²⁴ *International Crisis Group*, <http://www.crisisgroup.org/> (1.8.2007).

²⁵ Ideja, izhajajoča prav iz novega demokratičnega vala v Afriki, govori o spodbujanju k večjim ekonomskim iniciativam Afričanov ter o odpravi odvisnosti od zunanjih donatorjev, ter spodbuja napredek in večji ponos Afričanov, ki bi se lahko napajal v zgledih iz bogatih dosežkov afriške kulture in znanosti v predkolonialni preteklosti. Tovrstna miselnost sicer sega še v čas osamosvajanja afriških držav v petdesetih in šestdesetih letih, nov politični kontekst pa ji je dal predvsem politični vrh demokratične JAR (Meredith, 2005: 676–677; Mbeki, 1998; Gordon, D., 2001: 88).

²⁶ Do primarnega viška je prišlo v desetletju po drugi svetovni vojni, ko je večinoma prisilno bilo primoranih migrirati več milijonov pripadnikov etničnih manjšin zaradi poveljnega spreminjanja državnih meja in »trgovanja« z etničnimi manjšinami, predvsem nemškimi (Pirc, 2003: 25; Bade, 2005: 327).

narodne imigracije proti EU nekoliko ustalile, z začetkom novega desetletja pa so predvsem države na njenem južnem obrobju postale deležne velikega porasta nedovoljenih imigracij iz DVR, predvsem iz Afrike in tudi iz Azije (Phuong, 2002: 13). Novo poglavje v razvoju imigracijskih tokov proti EU se začne z njeno veliko širitvijo na vzhod oziroma na jug v letih 2004 in 2007. Med novimi članicami je sledeča peterica že sodila med izrazite imigracijske države: Češka, Madžarska, Slovenija ter Malta in Ciper (Pirc, 2003: 127).

V primeru porasta različnih vrst migracij iz afriških držav proti območju EU je treba vzroke iskati predvsem v dejavnikih in procesih na demografskem, ekonomskem ter družbenopolitičnem področju (Hatton in Williamson, 2002: 571).²⁷ Migracijski potencial iz afriških držav naj bi se v prihodnosti še povečeval že samo zaradi same demografske rasti prebivalstva na tej celini. Do devetdesetih let je sicer večina afriških držav sprejela programe družinskega načrtovanja, kljub temu pa število otrok na žensko še vedno ostaja globalno največje na svetu. Kljub temu, da je rodnost v podсахarski Afriki že dosegla svoj vrhunec leta 1983, pa je bila celina sredi preteklega desetletja še vedno v drugi fazi demografskega prehoda, kar pomeni visoko rodnost, nizko smrtnost ter hitro prebivalstveno rast. Demografski prehod pa naj v podсахarski Afriki ne bi bil rezultat splošnega razvoja, temveč ekonomske krize (Adepoju, 1995a: 318; Hatton in Williamson, 2002: 24; Gordon, A., 2001: 198, 202).²⁸ Pri tem je treba dodati še, da demografski prehod močno ovira pandemija HIV/aidsa, ki velja za glavni vzrok smrti na afriški celini. Najbolj prizadeta je južnoafriška regija, za celoten kontinent pa velja, da je zaradi tega do danes upadla življenjska doba (Waal, 2005: 113; Gordon, A., 2001: 209; *World Population Prospects*, 2005: 73–77).

Z visoko prebivalstveno rastjo je povezana hitra rast delovne sile, ki presega ponudbo trga zaposlitve in tako ustvarja brezposelnost ter rast sive ekonomije. Ti pojavi so najbolj potencirani v urbanih okoljih, ki se hitro širijo zaradi bega s podeželja. Stopnja urbane rasti je relativno najhitrejša na svetu (Adepoju, 1995a: 320–321; Adepoju, 1991: 206, 217; Hope, 1998: 347, 353; Bade, 2005: 491–492). Na *socioekonomskem področju* je v večini afriških držav že v predhodnem obdobju prišlo do močne zadolženosti, tako da se je še naprej velik del proračuna porabljal za odplačevanje dolgov. Zaradi varčevalnih ukrepov v okviru uresničevanja že omenjenih SAPov, katerih cilji so odprava državnih intervencij v gospodarstvu in njegova večja liberalizacija ter tržnost, je pogosto hkrati prišlo do znižanja ravni socialnih in zdravstvenih storitev (Afolayan, 2001: 11; Wondji, 1999: 937). Takšen razvoj je v kombinaciji z že omenjenimi represivnimi vladajočimi političnimi režimi oziroma nestabilno družbenopolitično klimo, vojnami ter utrditvami migracijskih omrežij dodatno prispeval k velikemu emigracijskemu pritisku

²⁷ Na tem mestu je treba opozoriti na primerjavo v članku Hattona in Williamsa (2002) med lastnostmi množičnih medcelinskih emigracij iz Evrope v Ameriko iz druge polovice 19. stoletja do začetka 20. stoletja ter sodobnimi medcelinskimi emigracijami iz Afrike oziroma migracijami znotraj te celine. Primerjava je zanimiva predvsem, ker navaja vzporednice v ključnih vzrokih za emigracije, ki naj bi bili ekonomski in demografski. Poleg tega pa članek omenja tudi, da so bili vrhunci medcelinskih emigracij iz evropskih držav doseženi v različnih obdobjih, odvisno od stopnje ekonomskega ter demografskega razvoja. Na dvig stopnje selitev so vplivali predvsem dvig dohodkov ter dvig populacijske rasti.

²⁸ *World Population Prospects* (2005: 6).

večine afriških držav (Adepoju, 1995a: 337–338; Safir, 1999: 97, 122, 124; Afolayan, 2001: 16).

Znotraj afriške celine, zlasti v smeri proti Evropi, je v zadnjem desetletju bilo zaznано hitro naraščanje nedokumentiranih migracij in tihotapljenja ljudi. Njihov porast je posledica poostrene oziroma restriktivnejše migracijske zakonodaje, ki se je na območju EU začela uveljavljati v prvi polovici devetdesetih let. Proti zahodni Evropi vodi večina poti čez magrebške države, saj je tam geografska razdalja najkrajša. Zaradi povečanega nadzora morskih poti v tem območju se izvorna območja tovrstnih migracij neposredno proti EU vse bolj širijo proti obrobju atlaških držav – v smeri proti Libiji in Senegal. Število nedokumentiranih migrantov se lahko ocenjuje v bolj neposredni obliki preko števila oseb, ki jih oblasti evropskih sredozemskih držav ujamejo pri samem poskusu nezakonitega dostopa v države. Posredno pa na njihovo naraščajoče število namigujejo t.i. regularizacijski procesi, ko nezakonito bivaajočim tujcem v nekaterih evropskih državah občasno ponudijo možnost zakonske ureditve njihovega statusa bivanja, kot v primerih Francije, Italije in Španije (Erf in Heering, 2002: 64; Reyneri, 2001: 4–5; Sethi, 2005: 33; Haas, 2005; Bade, 2005: 361; Haas, 2006). Krog izvornih držav, od koder izvirajo nedokumentirani migranti, ki se preko afriške celine prebijejo na sever, je sedaj že zelo širok in zajema v večji ali manjši meri državljane praktično vseh regij Afrike, z izjemo južnoafriške, kjer tovrstne migracije proti Evropi ustavljata predvsem prevelika geografska razdalja in regionalna imigracijska privlačnost JAR (Hočevar, 2003: 24; Videmšek, 2005: 10–14; Crush, 2003). Sethi (2005: 41) navaja sledeče razloge, ki botrujejo pojavu, zlasti pa hitremu porastu tovrstnih migracij:

- 1) poslabšanje življenjskih pogojev v delih podsaharske Afrike zaradi konfliktov, politične nestabilnosti in procesa dezertifikacije. V takšnih razmerah se Magreb vrednoti kot območje relativne blaginje ter stabilnosti,
- 2) naraščajoče razlike v dohodkih in bogastvu med Evropo in afriškimi regijami,
- 3) restriktivne imigracijske politike, sprejete v evropskih državah, ki so prisilile podsaharske državljane poiskati nezakonite načine migriranja oziroma alternativna ciljna območja.

Poleg tega se je zaradi podobnih razlogov v zadnjih letih močno razmahnilo in organiziralo tihotapljenje ljudi, skoraj izključno žensk in otrok, znotraj kot tudi iz Afrike. Najpogostejše so v tem primeru izvorne države ležeče v zahodni oziroma osrednji Afriki. V zahodnoevropske države se tihotapi zlasti ženske, ki so potem izkoriščane v seksualni industriji (Adepoju, 2005: 76, 78, 81; Sethi, 2005: 42–43).

Že od osemdesetih let dalje je v Afriki (ponovno) zelo pereč proces prekocelinskih emigracij v obliki bega možganov oziroma *brain draina*. V tej obliki migracij so udeleženi kvalificirani oziroma visoko izobraženi migranti, sem pa bi se lahko tudi prištevalo študente, ki gredo na izobraževanje v tujino. Ta oblika prekocelinskih izseljevanj je pogostejša zlasti v obalnih državah od Senegala do Nigerije, v D.R. Kongu, Etiopiji, Keniji, Ugandi, Malaviju, Zambiji in v postapartheidskem obdobju še posebej v JAR. Ključne razloge za njihovo prisotnost je iskati v nezadovoljstvu z osebnimi ekonomskimi pogoji, standardom javnih in tržnih storitev, šolanjem, zdravstvom in varnostjo

v izvornih državah (Adepoju, 1995a: 365; Adepoju, 2004; *IOM Migration Policy Framework for Sub-Saharan Africa*, 2000: 5; Bhorat, Meyer in Mlatsheni, 2002: 2; Tanner, 2005: 88).

Zaključek

Kratek pregled zgodovine medcelinskih migracijskih gibanj v smeri iz Afrike proti Evropi oziroma območju današnje EU je pokazal, da je obstajala večstoletna kontinuiteta migracij na tej relaciji že pred 20. stoletjem. To je veljalo predvsem za izbrana evropska središča v sredozemski in atlantski Evropi. Močnejše utrjevanje tovrstnih migracijskih vezi pa se je začelo v začetku prejšnjega stoletja, usmerjeno predvsem proti Franciji in Veliki Britaniji, kot največjima kolonialnima silama v Afriki. Položaj se potem bistveno ni spremenil vse do osamosvajanja afriških držav oziroma gospodarske rasti v Evropi v desetletju po drugi svetovni vojni, ko so se tam pojavile velike potrebe po tuji delovni sili, hkrati pa je afriško prebivalstvo postalo bolj mobilno. Zlasti ekonomski dejavniki so začeli voditi migrante iz takrat najbolj uveljavljenih afriških izvornih območij v usmerjanje v nove ciljne države, s katerimi poprej politično-zgodovinsko oziroma ekonomsko niso bile povezane. To velja predvsem za migrante iz severnoafriške regije.

Zapiranje vrat oziroma vse strožji ukrepi proti ekonomskim imigracijam po izbruhu gospodarske krize sredi sedemdesetih let v zahodni Evropi, po drugi strani pa predvsem vse bolj izrazita gospodarska kriza in družbeno-politična nestabilnost ter hitra demografska rast v mnogih afriških državah, pa so v nadaljevanju vodile v vzpenjanje števil in novih vrst migracij afriških državljanov proti območju današnje EU. Vse bolj izrazito se kaže rast deleža afriških državljanov v netradicionalnih ciljnih državah, čeprav se pri tem še vedno pozna vloge geografske lege oziroma preteklih politično-ekonomskih vezi. Rast emigracij iz Afrike proti EU se beleži na vseh vrstah in prostorskih ravneh, vendar se v ciljnih območjih to odraža z različnimi hitrostmi. Poleg tega pa ti procesi na ravni prejemnih držav niso značilni samo za afriške migrante, saj je bil tam v zadnjih desetletjih zabeležen tudi velik porast imigrantov iz drugih območij Evrope oziroma sveta.

Dokaj dobro lahko sedanje stanje na področju prisotnosti afriških imigrantov v državah EU ilustrira in povzame spodnja tabela, ki prikazuje deleže tujih državljanov iz Afrike ter tovrstne deleže za Evropo in tuje prebivalstvo nasploh. Pri tem je seveda treba upoštevati, da status začasno živečih tujih državljanov predstavlja samo eno vrsto tujega prebivalstva v državi, ravno tako pa ob tem ni bila analizirana tudi stopnja oziroma število naturalizacij v članicah EU, ki posredno vpliva na njihovo številčnost.

Jasno razvidno je, da države z vodilnimi deleži afriškega tujega prebivalstva še vedno ostajajo nekdane kolonialne velesile na tem kontinentu. Te države imajo daleč nadpovprečne vrednosti afriških tujih državljanov, v večini izmed njih pa prihaja prebivalstvo iz severne Afrike oziroma tudi z območij nekdanih kolonij. V tem kontekstu je delna izjema Nizozemska, ki je bila v Afriki kolonialno vpletena še pred viškom evropskega imperializma; deloma pa v ta okvir sodita tudi Italija in Španija, ki sta imeli na afriški celini okupirana le relativno majhna ozemlja.

Tabela 1: Deleži (v %) tujih državljanov v članicah EU 25 iz Afrike in Evrope ter delež vseh tujih državljanov

leto ²⁹	država ³⁰	Afrika	Evropa	vsi tujci
1999	PT	45,6	32,1	2,6
	FR	44	47,2	5,5
	IT	26	47,3	4,5
2006	ES	23,7	33,1	6,2
2005	NL	17,1	51,4	4,3
2004	GB	16,5	43,9	4,6
2004	BE	14,9	76,2	8,3
	FI	9,4	66,1	2,2
	IE	8	64,5	11,2
2005	DK	7,9	59,9	5,2
	SE	6,2	64,6	5,1
	DE	4,1	79,6	8,2
	MT	4,1 ³¹	74,8	3
	AT	2,6	86,8	9,8
	GR	2,2	87	6,3
2001	CY	2	72,1	8,5
2003	PL	2	67,9	0,1
2001	LU	1,6	95,1	36,7
2005	SK	1,6	84,1	0,4
2005	HU	1,2	85,6	1,4
2004	CZ	1,1	78,2	1,9
2000	EE	0,2	90,8	7,6
2005	LV	0,1	94,3	1,5
2005	LT	0,1	67,8	0,9
	SI	0,1	97,3	2,4

Viri: Statistik Austria (<http://www.statistik.at>, 20.8.2007); *Population et ménages. Population étrangère*. 2004. Direction Generale Statistique et Information Economique – Bruxelles (<http://statbel.fgov.be>, 30.8.2006); Statistisches Bundesamt Deutschland (<http://www.destatis.de>, 6.9.2006); StatBank Denmark (<http://statbank.dk>, 1.9.2006); Instituto Nacional de Estadística (<http://ine.es>, 10.11.2006); *Boletín Estadístico de Extranjería e Inmigración* 10 (2006) (<http://extranjeros.mtas.es/>, 26.8.2007); General Secretariat of National Statistics of Greece (<http://www.statistisc.gr/>, 21.8.2007); Demo-Geodemo (<http://demo.istat.it>, 23.8.2007); Central Statistics Office of Ireland (<http://www.cso.ie/>, 22.8.2007); *Census of Population and Housing 2005*. Volume 1: *Population*. 2007. National Statistics Office Malta – Valletta (<http://www.nso.gov.mt>, 23.8.2007); Instituto Nacional de Estatística/Statistics Portugal (<http://www.ine.pt>, 24.8.2007); Statistika Centralbyrå/Statistics Sweden – Statistical Databases (<http://www.ssd.scb.se/databaser/>, 14.11.2006); Statistics Finland (<http://www.stat.fi>, 24.8.2007); Statistični urad Republike Slovenije – posredovani podatki; Council of Europe – Demographic Yearbook 2003 (http://www.coe.int/T/E/Social_Cohesion/Population/, 15.1.2005); Recent Demographic Developments in Europe, 2004 in 2005. 2005, 2006. Council of Europe – Strasbourg.

²⁹ Če ni posebej označeno v tabeli, gre za podatke iz leta 2006.

³⁰ Kratice za države so povzete po standardu ISO 3166 (*English country names and code elements*, http://www.iso.org/iso/english_country_names_and_code_elements, 23.8.2007): AT (Avstrija), BE (Belgija), CY (Ciper), CZ (Češka), DE (Nemčija), DK (Danska), EE (Estonija), ES (Španija), FI (Finska), FR (Francija), GR (Grčija), HU (Madžarska), IE (Irska), IT (Italija), LT (Litva), LU (Luksemburg), LV (Latvija), MT (Malta), NL (Nizozemska), PL (Poljska), PT (Portugalska), SE (Švedska), SI (Slovenija), SK (Slovaška) in GB (Velika Britanija).

³¹ Ta delež vključuje samo delež libijskih državljanov, ker specifični podatki o ostalih afriških državljanih na Malti niso dosegljivi.

Predhodni statistični podatki kažejo, da je po letu 1990 do velikih migracijskih dinamik v smeri izrazitega porasta afriških državljanov prišlo zlasti v slednjih dveh evropskih državah. Tu gre seveda vzročnost za to iskati v sami geografski bližini oziroma dostopnosti, ki se nanaša na njuno obalno sredozemsko lego, sicer pa je na evropski strani vzroke iskati tudi v relativno liberalni zakonodaji, razviti sivi ekonomiji na tem območju ter večjih migracijskih restrikcijah v zahodnem oziroma jedrnem območju EU. Poleg tega pa se v teh dveh državah izkazuje, da do velikih dinamik na prihaja samo na področju afriških imigracij, temveč velik delež tujega prebivalstva prihaja tudi od drugod: v Španijo iz Latinske Amerike, v Italijo pa z balkanskega polotoka.

Kolonialni vzorci dinamik migracij so torej še vedno močni, vseeno pa je vloga nekdanjih »matičnih« središč v Evropi začela upadati že v času osamosvajanj afriških držav, proces pa se nadaljuje še danes. Po eni strani so še prisotna močna imigracijska središča bivših kolonialnih imperijev, kot je primer Portugalske in tam živečih afriških državljanov. Večinoma pa so bili tovrstni vzorci preseženi vsaj po letu 1990. To izkazujejo primeri najbolj številčnih tujih državljanov iz Afrike, živečih v EU – Maročanov, Alžircev in Tunizijcev, pa priseljencev iz Senegala, JAR in Nigerije, ki se, z izjemo JAR, ne pojavljajo več v pretežni meri v bivših kolonialnih centrih, ampak so ustvarili močna migracijska omrežja v bližnji in nekoliko daljni soseščini teh držav. Za maroške migrante, ki so številčno najbolj močni, se je ta proces začel že v šestdesetih letih z bilateralnimi pogodbami Maroka z državami EGS o zaposlovanju maroških delavcev, podobno je bilo tudi v primeru Tunizije, pri drugih državah pa se je ta proces začel kasneje preko manj formalnih poti. Značilno pa je, da imajo nekoliko oddaljenejša afriške države na področju medcelinskih migracij proti EU še vedno primarno usmerjenost v eno samo ciljno državo, navadno v bivši kolonialni center. Ob tem pa gre za absolutno in relativno šibke migracijske povezave.

V odnosu do novih članic EU kot prejemnih območij migracij iz Afrike se sicer kaže vplivnost geografske lege ter politično-zgodovinskih dejavnikov, ki so v preteklosti pogojevali stanju, da imajo te države še vedno zelo nizke deleže afriškega tujega prebivalstva. Zato pa se zanimive spremembe na tem področju dogajajo na severnem obrobju EU, ki je sicer geografsko in politično-zgodovinsko ravno tako oddaljeno od Afrike. Predvsem zaradi ugodnih gospodarskih kazalcev namreč v teh državah – primeri Irske in nordijskih držav – hitro rastejo deleži tujega prebivalstva nasploh, s tem pa v veliki meri tudi afriškega.

V novih članicah ostajajo deleži afriškega prebivalstva zelo nizki, z izjemo Poljske – ki ima absolutno zelo majhen delež tujega prebivalstva – ter Cipra, ki je geografsko bližje Afriki oziroma migracijskim potem od tam. Skoraj vse te države še naprej ohranjajo nadpovprečne relativne deleže tujega prebivalstva z državljanstvom evropskih držav. Tu gre tudi za veliko navezanost oziroma razvita migracijska omrežja s prostori bivših skupnih držav na primeru Češke in Slovaške (Češkoslovaška), baltskih držav (Sovjetska zveza), Slovenije (Jugoslavije), delno pa tudi s prostori etničnih manjšin na primeru Madžarske (Romunija). Vsaj kar se tiče Češke, Slovaške, Poljske in Madžarske, ohranjajo te države na ravni medcelinskih migracij dosti večjo vlogo za državljane azijskih držav (Vietnam, Kitajska), kar je vsaj delno tudi posledica migracijskih poti, ki vodijo z vzhoda v nove članice EU in preko njih proti zahodu Evrope.

Očitno se torej tako na področju vplivnosti nekdanjih kolonialnih središč kot geografske oddaljenosti spremembe na področju migracij z afriške celine proti EU dogajajo postopoma, a vse bolj jasno v smer diverzificiranja ciljnih držav migracij. To se odraža zlasti v državah z najmočnejšimi medcelinskimi emigracijskimi tokovi iz Afrike, ne pa tudi v tistih z večjo geografsko oddaljenostjo oziroma šibkostjo tovrstnih tokov. Za vplivnejši dejavnik pa se še vedno izkazuje geografska lega oziroma medsebojna oddaljenost izvornih in ciljnih držav migracij. Po eni strani se to predvsem izkazuje v šibkosti migracijskih povezav z EU večine afriških držav pod ekvatorjem, kjer močnejšo vlogo prevzamejo regionalna imigracijska središča. Po drugi strani pa se geografska »teža« odraža tudi v legi migracijskih poti proti EU s strani drugih kontinentov: tako vzhodno obrobje EU še naprej ostaja bolj podvrženo imigracijam iz bližnjih ekonomsko šibkejših evropskih in tudi azijskih držav, po drugi strani pa so za migracije z afriške celine bolj na »udaru« sredozemske članice EU, ki ležijo bližje Afriki. Pri tako kompleksnem oziroma velikem migracijskem sistemu med dvema kontinentoma je sicer v veliki meri tvegano preveč posploševati, nedvomno pa bo treba omenjene procese ter dejavnike pri razvoju migracijskih tokov med Afriko in EU upoštevati tudi v prihodnje.

LITERATURA

- ADEDEJI, Adebajo (1999). »Comparative Strategies of Economic Decolonisation in Africa«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa*. VII: *Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 393–431.
- ADEKANYE, J. 'Bayo (1998). »Conflicts, Loss of State Capacities and Migration in Contemporary Africa«, v: Reginald Appleyard (ur.). *Emigration Dynamics in Developing Countries*. Vol. I: *Sub-Saharan Africa*. Aldershot: Ashgate, str. 165–206.
- ADEPOJU, Aderanti (1991). »South-North Migration: The African Experience«, *International Migration*, let. 29, št. 2, str. 205–222.
- ADEPOJU, Aderanti (1995a). »Emigration Dynamics in Sub-Saharan Africa«, *International Migration*, let. 33, št. 3/4, str. 315–90.
- ADEPOJU, Aderanti (1995b). »Migration in Africa: An Overview«, v: Jonathan Baker in Akin Aida (ur.). *The Migration Experience in Africa*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, str. 87–108.
- ADEPOJU, Aderanti (2004). »Changing Configurations of Migration in Africa«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=251> (21.01.2005).
- AFOLAYAN, A. A. (2001). »Issues and Challenges of Emigration Dynamics in Developing Countries«, *International Migration*, let. 39, št. 4, str. 5–35.
- BADE, Klaus J. (2005). *Evropa v gibanju. Migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Ljubljana: *cf.
- BHORAT, Haroon, MEYER, Jean-Baptiste in MLATSHENI, Cecil (2002). »Skilled Labour Migration from Developing Countries: Study on South and Southern Africa«, v: *International Migration Papers*, št. 52, <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp52e.pdf> (09.11.2004).

- BOSSWICK, Wolfgang (2003). »Germany – Still a Reluctant Country of Immigration?«, v: David Turton in Gonzáles Julia (ur.). *Immigration in Europe: Issues and Case Studies*. Bilbao: University of Desto, str. 127–148.
- BRAECKMAN, Colette (2004). »The Looting of the Congo«, *New Internationalist*, št. 367, str. 13–16.
- BRUMEN, Borut in JEFFS, Nikolai (2001). »Afrike«, *Afrike – časopis za kritiko znanosti*, let. 29, št. 204–05–06, str. V–XXVII.
- BRUMEN, Borut (2003). »Privatizacija vojne ali kakšno zvezo ima Afrika z okupacijo Iraka«, *Časopis za kritiko znanosti*, let. 31, št. 213/214, str. 76–90.
- CARLING, Jørgen (2002). »Cape Verde: Towards the End of Emigration?«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=68> (28.11.2004).
- CARRINGTON, William J. in de LIMA, Pedro J. F. (1996). »The Impact of 1970s Repatriates from Africa on the Portuguese Labor Market«, *Industrial and Labor Relations Review*, let. 49, št. 2, str. 330–347, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=17&hid=117&sid=d56e2600-0715-4e2b-b4a6-e0df3bf01f88%40sessionmgr104>
- CASTLES, Stephen in MILLER, Mark J. (1998). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. 2. izd. London: Macmillan Press.
- CHAZAN, Naomi, MORTIMER, Robert, RAVENHILL, John in ROTCHILD, Donald (1988). *Politics and Society in Contemporary Africa*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- CHENNTOUF, Tayeb (1999). »The Horn and the North of Africa, 1935–45: Crises and Change«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa*. VII: *Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 29–57.
- CLOUT, Hugh in SALT, John (1976). »International labour migration and the sources of supply«, v: *Migration in Post-War Europe: Geographic Essays*. Oxford: Oxford University Press, str. 126–167.
- CONKLIN, Alice L. (1997). *A Mission to Civilize: The Republican Idea of Empire in France and West Africa, 1895–1930*. Stanford: Stanford University Press.
- CRUSH, Jonathan (1997). »Contract Migration to South Africa: Past, Present and Future«, v: Briefing Papers: International Migration Green Paper, http://www.polity.org.za/html/govdocs/green_papers/migration/crush.html (5.3.2004).
- CRUSH, Jonathan (2003). »South Africa: New Nation, New Migration Policy?«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/print.cfm?ID=131> (28.11.2004).
- CURTIN, Philip (1996). »Northern Africa in a Wider World«, v: Philip Curtin, Steven Feierman, Leonard Thompson in Jan Vansina (ur.). *African History: From Earliest Times to Independence*. 2. izd. London – New York: Longman, str. 29–63.
- DIOP, Majhemout, BIRMINGHAM, David, HRBEK, Ivan, MARGARIDO, Alfredo in NIANE, Djibril Tamsit (1999). »Tropical and Equatorial Africa under French, Portuguese and Spanish Domination, 1935–45«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa*. VII: *Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 58–75.
- DIXON, David (2006). »Characteristics of the Africans Born in the United States«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=366> (05.01.2006).

- DOOMERNIK, Jeroen (2003). »Third Country Nationals and Labour Immigration in the Netherlands«, v: David Turton in Gonzáles Julia (ur.). *Immigration in Europe: Issues and Case Studies*. Bilbao: University of Desto, str. 159–171.
- ELAIGWU, J. Isawa in MAZRUI, Ali A. (1999). »Nation-Building and Changing Political Structures«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa. VII: Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 435–467.
- English Country Names and Code Elements*. ISO – International Organization for Standardization, http://www.iso.org/iso/english_country_names_and_code_elements (22.08.2007).
- ERF, Rob van der in HEERING, Liesbeth (2002). *Moroccan Migration Dynamics: Prospects for the Future*. Geneva: IOM (Migration Research Series, št. 10), www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/mrs_10_2002.pdf (30.04.2005).
- EVANS, Graham in NEWNHAM, Jeffrey (1998). *Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books.
- FARGUES, Philippe (2004). »Arab Migration to Europe: Trends and Policies«, *International Migration Review*, let. 38, št. 4, str. 1348–1371.
- FARRAG, Mayar (1999). »Emigration Dynamics in Egypt«, v: Reginald Appleyard (ur.). *Emigration Dynamics in Developing Countries. Vol. IV: The Arab Region*. Aldershot: Ashgate, str. 44–88.
- FINDLEY, Sally E. (2001). »Compelled to Move: The Rise of Forced Migration in Sub-Saharan Africa«, v: M. A. B. Siddique (ur.). *International Migration into the 21st Century: Essays in Honour of Reginald Appleyard*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, str. 275–310.
- FINDLEY, Sally (2004). »Mali: Seeking Opportunity Abroad«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=247> (28.11.2004).
- GARSON, Jean-Pierre (1992). »Migration and Interdependence: The Migration System Between France and Africa«, v: Mary M. Kritz, Lin Lean Lim in Hania Zlotnik (ur.). *International Migration Systems: A Global Approach*. Oxford: Oxford University Press – Clarendon Press, str. 80–93.
- GELB, Alan H. (ur.) (2000). *Can Africa Claim the 21st Century?*. Washington: The World Bank. *Global Data Center – Migration Information Source*, www.migrationinformation.com/GlobalData/countrydata/data.cfm.
- GORDON, April A. (2001). »Population, Urbanization, and AIDS«, v: April A. Gordon in Donald L. Gordon (ur.). *Understanding Contemporary Africa*. 3. izd. Boulder – London: Lynne Rienner Publishers, str. 189–216.
- GORDON, Donald L. (2001). »African Politics«, v: April A. Gordon in Donald L. Gordon (ur.). *Understanding Contemporary Africa*. 3. izd. Boulder – London: Lynne Rienner Publishers, str. 55–99.
- HAAS, Hein de (2005). »Morocco: From Emigration Country to Africa's Migration Passage to Europe«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=339> (03.10.2005).
- HAAS, Hein de (2006). »Trans-Saharan Migration to North Africa and the EU: Historical Roots and Current Trends«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=484> (02.11.2006).
- HAMILTON, Kimberly A. (1997). »Europe, Africa, and International Migration: An Uncomfortable Triangle of Interests«, *New Community*, let. 23, št. 4, str. 549–570.

- HARRIS, Joseph in ZEGHIDOUR, Slimane (1999). »Africa and Its Diaspora since 1935«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa. VII: Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 705–723.
- HATTON, Timothy J. in WILLIAMSON, Jeffrey G. (2002). »Out of Africa? Using the Past to Project African Emigration Pressure in the Future«, *Review of International Economics*, let. 10, št. 3, str. 556–571.
- HEAR, Nicholas van (1998). *New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities*. London: UCL Press.
- HEDETOFT, Ulf (2006). »Denmark: Integrating Immigrants into a Homogenous Welfare State«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=485> (02.11.2006).
- HOČEVAR, Tone (2003). »Afričani umirajo pred Evropo«, *Delo*, 21.10. 2003, str. 24.
- HOLLIFIELD, James F. (1992). *Immigrants, Markets and States: The Political Economy of Post-war Europe*. Cambridge – Massachusetts – London: Harvard University Press.
- HOPE, Kempe Ronald (1998). »Urbanization and Urban Growth in Africa«, *Journal of Asian and African Studies*, let. 33, št. 4, str. 345–358.
- HRBEK, Ivan (1999). »North Africa and the Horn«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa. VII: Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 127–160.
- ILIFFE, John (1997). *Africans. The History of the Continent*. Cambridge: Cambridge University Press.
- International Crisis Group – Africa Program*, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1098&I=1> (01.08.2007).
- IOM Migration Policy Framework for Sub-Saharan Africa. International Organization for Migration* (2000), <http://www.iom.int/en/pdf/%5Ffiles/other/policysubsaharan> (30.04.2005).
- JANDL, Michael in KRALER, Albert (2003). »Austria: A Country of Immigration?«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=105> (28.11.2004).
- JUŽNIČ, Stane (1980). *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Založba obzorja.
- KASULE, Samuel (1998). *The History Atlas of Africa*. New York: Macmillan.
- KI-ZERBO, Joseph (1977). *Zgodovina črne Afrike*. Ljubljana: Založba Borec.
- MAKINWA-ADEBUSOYE, Paulina (1992). »The West African Migration System«, v: Mary M. Kritz, Lin Lean Lim in Hania Zlotnik (ur.). *International Migration Systems: A Global Approach*. Oxford: Oxford University Press – Clarendon Press, str. 63–79.
- MALHEIROS, Jorge (2002). »Portugal Seeks Balance of Emigration, Immigration«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=77> (28.11.2004).
- MARTIN, Michael T. (1999). »'Fortress Europe' and Third World Immigration in the Post-Cold War Global Context«, *Third World Quarterly*, let. 20, št. 4, str. 821–837.
- MARTINIELLO, Marco in REA, Andrea (2003). »Belgium's Immigration Policy Brings Renewal and Challenges«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=164> (28.11.2004).

- MAZRUI, Ali A. (1999a). »Seek Ye First the Political Kingdom«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa. VII: Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 105–126.
- MAZRUI, Ali A. (1999b). »Towards the year 2000«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa. VII: Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 905–934.
- MAZRUI, Ali A., ANDRADE, Mario de, ALAOUİ-ABDALAOUI, M'hamed, KUNENE, Daniel P. in VANSINA, Jan (1999). »The development of modern literature since 1935«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa. VII: Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 553–581.
- MBEKI, Thabo (1998). *The African Renaissance, South Africa and the World. South African Deputy President Thabo Mbeki Speaks at the United Nations University (9 April 1998)*, www.anc.org.za/ancdocs/history/mbeki/1998/sp980409.html (01.08.2007).
- MEREDITH, Martin (2005). *The State of Africa: A History of Fifty Years of Independence*. Johannesburg – Cape Town: Jonathan Ball Publishers.
- MÜNZ, Rainer (1996). »A Continent of Migration: European Mass Migration in the Twentieth Century«, *New Community*, let. 22, št. 2, str. 201–226.
- NNOLI, Okwudiba (1998). »Ethnicity, Ethnic Conflict and Emigration Dynamics in Sub-Saharan Africa«, v: Reginald Appleyard (ur.). *Emigration Dynamics in Developing Countries. Vol. I: Sub-Saharan Africa*. Aldershot: Ashgate, str. 207–263.
- NORTHROP, David (2002). *Africa's Discovery of Europe: 1450–1850*. New York – Oxford: Oxford University Press.
- The Organization of the Petrol Exporting Countries (OPEC): Brief History*, <http://www.opec.org/aboutus/history/history.htm> (07.08.2007).
- PEBERDY, Sally (1997). »A Brief History of South African Immigration Policy«, v: Briefing Papers: International Migration Green Paper, http://www.polity.org.za/html/govdocs/green_papers/migration/histsa.html (05.03.2004).
- PEIXOTO, João (2002). »Strong Market, Weak State: The Case of Recent Foreign Immigration in Portugal«, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, let. 28, št. 3, str. 483–497.
- PHUONG, Catherine (2002). »Controlling Asylum Migration to the Enlarged EU: The Impact of EU Accession on Asylum and Immigration Policies in Central and Eastern Europe«, *WIDER Conference on Poverty, International Migration and Aylum, Helsinki, Finland, 27-28 September 2002*, http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2003/en_GB/dp2003-059/ (06.11.2002).
- PIRC, Janez (2003). *Učinek širjenja EU na migracijska gibanja v srednjeevropskih in baltških državah* (diplomsko delo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- PIRC, Janez (2006). »Vpliv prisotnosti evropskih naseljencev na procesa dekolonizacije in emigracije na primeru afriških držav: Alžirija, Angola in Zimbabwe«, *Razprave in gradivo*, št. 48/49, str. 244–281.
- REYNERI, Emilio (2001). »Migrants' Involvement in Irregular Employment in the Mediterranean Countries of the European Union«, *International Migration Papers*, no. 41, <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp41.pdf> (09.11.2004).
- RODNEY, Walter (1995). *How Europe Underdeveloped Africa*. Nairobi: East African Educational Publishers.

- SAFIR, Nadji (1999). »Emigration Dynamics in Maghreb«, v: Reginald Appleyard (ur.). *Emigration Dynamics in Developing Countries*. Vol. IV: *The Arab Region*. Aldershot: Ashgate, str. 89–127.
- SCHRAEDER, Peter J. (2001). »African International Relations«, v: April A. Gordon in Donald L. Gordon (ur.). *Understanding Contemporary Africa*. 3. izd. Boulder – London: Lynne Rienner Publishers, str. 143–187.
- SELM, Joanne van in TSOLAKIS, Eleni (2004). »The Enlargement of an 'Area of Freedom, Security and Justice': Managing Migration in a European Union of 25 Members«, v: *Migration Policy Institute Policy Brief*, št. 4, http://www.migrationpolicy.org/pubs/eu_enlargement.pdf (09.04.2005).
- SETHI, Meera (2005). »Migration Trends in Sub-Saharan Africa (SSA)«, v: Irena Omelaniuk (ur.). *World Migration 2005: Costs and Benefits of International Migration*. International Organization for Migration, str. 33–48, <http://www.iom.int/iomwebsite/Publication/ServeletSearchPublication?event=detail&id=4373> (09.08.2005).
- SKELDON, Ronald (1997). *Migration and Development: A Global Perspective*. Harrow: Longman.
- ŠMITEK, Zmago, HVAŠTJA, Branko, PENSA, Pavle, BABIČ, Albin in MIRTič-SAJE, Milka (1987). »Afriško-slovenski odnosi«, v: *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 1: *A-Ca*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 12–16.
- TANNER, Arno (2005). *Emigration, Brain Drain and Development: The Case of Sub-Saharan Africa*. Helsinki: East-West Books – Migration Policy Institute.
- TESFAHUNEY, Mekonnen (1998). »Mobility, Racism and Geopolitics«, *Political Geography*, let. 17, št. 5, str. 499–515.
- THIAM, Iba Der, MULIRA, James in WONDJI, Christophe (1999). »Africa and the Socialist Countries«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa*. VII: *Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 798–828.
- THRÄNHARDT, Dietrich (1996). »European Migration from East to West: Present Patterns and Future Directions«, *New Community*, let. 22, št. 2, str. 227–242.
- TOULMIN, Camilla (2005). »Introduction«, v: Ben Wisner, Camilla Toulmin in Rutendo Chitiga (ur.). *Towards a New Map of Africa*. London – Sterling: Earthscan, str. 1–29.
- TOTH, Anthony (1993). »Algeira: Country Studies – Historical Settings. France in Algeria«, v: Federal Research Divison, Library of Congress. <http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstudy:@field> (04.04.2006).
- VIDEMŠEK, Boštjan (2005). »Ko Afričan odide od doma, se ne sme vrniti praznih rok«, *Delo – Sobotna priloga*, 29. 10. 2005, str. 10–14.
- WAAL, Alex de (2005). »The Challenge of HIV/AIDS«, v: Ben Wisner, Camilla Toulmin in Rutendo Chitiga (ur.). *Towards a New Map of Africa*. London – Sterling: Earthscan, str. 113–131.
- WESTIN, Charles (2006). »Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism«, v: Migration Policy Institute – Migration Information Source, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=406> (02.06.2006).
- WONDJI, Christophe (1999). »Postface and Chronology of African Current Affairs in the 1990s«, v: Ali A. Mazrui in Christophe Wondji (ur.). *General History of Africa*. VII: *Africa since 1935*. Berkeley – Oxford – Paris: The University of California Press – James Currey Publishers – Unesco Publishing, str. 936–954.

World Population Prospects: The 2004 Revision. Highlights (2005). United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, http://www.un.org/esa/population/publications/WPP2004/2004Highlights_finalrevised.pdf (11.07.2005).

ZLOTNIK, Hania (2001). »Past Trends in International Migration and Their Implications for Future Prospects«, v: M. A. B. Siddique (ur.). *International Migration into the 21st Century: Essays in Honour of Reginald Appleyard*. Cheltenham – Northampton: Edward Elgar, str. 227–261.

VIRI

Boletín Estadístico de Extranjería e Inmigración, št. 10 (2006), <http://extranjeros.mtas.es/> (26.08.2007).

Census of Population and Housing 2005. Volume 1: Population (2007). National Statistics Office Malta – Valletta, <http://www.nso.gov.mt> (23.08.2007).

Central Statistics Office of Ireland, <http://www.cso.ie/> (22.08.2007).

Council of Europe – Demographic Yearbook 2003, http://www.coe.int/T/E/Social_Cohesion/Population/ (15.01.2005).

Demo-Geodemo, <http://demo.istat.it> (23.08.2007).

General Secretariat of National Statistics of Greece, <http://www.statistisc.gr/> (21.08.2007).

Instituto Nacional de Estadística, <http://ine.es> (10.11.2006).

Instituto Nacional de Estatística/Statistics Portugal, <http://www.ine.pt> (24.08.2007).

Population et ménages. Population étrangère (2004). Direction Generale Statistique et Information Economique – Bruxelles, <http://statbel.fgov.be> (30.08.2006).

Recent Demographic Developments in Europe 2004 (2005). Strasbourg: Council of Europe.

Recent Demographic Developments in Europe 2005 (2006). Strasbourg: Council of Europe.

StatBank Denmark, <http://statbank.dk> (01.09.2006).

Statistics Finland, <http://www.stat.fi> (24.08.2007).

Statistični urad Republike Slovenije – posredovani podatki.

Statistik Austria, <http://www.statistik.at> (20.08.2007).

Statistika Centralbyrån/Statistics Sweden – Statistical Databases, <http://www.ssd.scb.se/databaser/> (14.11.2006).

Statistisches Bundesamt Deutschland, <http://www.destatis.de> (06.09.2006).

Janez PIRC

Povijesno-geografske dinamike migracija u smjeru Afrika – EU

SAŽETAK

U članku se sveobuhvatno analizira najvažnije čimbenike koji su kroz povijesni razvoj pridonijeli prepletanju afričkoga i europskoga migracijskog sustava, odnosno povećanju migracijskih tijekova između tih prostora. Povijesna skica počinje od kraja 19. stoljeća, kada su se intenzivirali politički odnosno kolonijalni odnosi između europskoga i afričkoga prostora. Dok je u prvoj polovini 20. stoljeća zabilježeno polako povećavanje afričke migracijske populacije gotovo isključivo u najutjecajnijim kolonijalnim europskim središtima, bitna promjena u razvoju migracija na spomenutoj relaciji odvijala se od 60 ih godina 20. stoljeća, uz intenzivno osamostaljivanje afričkih zemalja. U najnovijoj povijesti važna se prekretnica zbila oko 1990., kada je došlo do velikih društveno-političkih promjena, kako u europskome tako i u afričkom prostoru. Uzroci te vrste migracije uvijek su bili vrlo kompleksni i povezani s procesima i čimbenicima s obje strane. Različite mjere protiv ograničenja imigracije iz zemalja izvan područja Europske ekonomske zajednice od ranih 70 ih godina 20. stoljeća, nisu imale prave učinke, naprotiv, neke su restrikcije čak poticale određene vrste migracija s afričkoga kontinenta. Bez obzira na to što je u kvantitativnom smislu glavnina afričkih migranata odnosno tuđih državljana i dalje koncentrirana u bivšim kolonijalnim središtima, ta središta već dulje nisu jedino područje masovne migracije iz Afrike.

KLJUČNE RIJEČI: migracija, Afrika, EU, povijest, geografija, migracijski čimbenici

Janez PIRC

The Historical-Geographic Dynamics of Migration in the Africa – EU Direction

SUMMARY

The article gives a comprehensive analysis of the most important factors that have contributed through historical development to the interweaving between the African and European migration system and/or the increase in migration flows between those regions. The historical sketch commences from the end of the 19th century, when political and/or colonial relations between the European and African regions intensified. While a gradual increase in the African migration population, travelling almost exclusively to the most influential European colonial centres, was noted in the first half of the 20th century, a major change in the development of migration on that route occurred from the 1960s, with increasingly more African countries gaining their independence. In more recent history, an important turning-point occurred around 1990, when major socio-political changes came about, both on the territory of Europe and of Africa. The causes for that type of migration had always been very complex and had been linked to processes and factors on both sides. Various measures in favour of migration from countries outside the region of the European Economic Community that were introduced from the early 1970s did not produce the desired effects while, to the contrary, some restrictions even stimulated certain types of migration from the African continent. Notwithstanding the fact that, in the quantitative sense, the majority of African migrants and/or foreign citizens continue to be concentrated in the former colonial centres, those centres have not been the sole regions of mass migration from Africa for some time now.

KEY WORDS: migration, Africa, EU, history, geography, migration factors